

Održiva poljoprivreda na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima Istarske i Koprivničko-križevačke županije

Dabić, Lara

Graduate thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:765019>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported / Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-30**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Specijalistički diplomski stručni studij
Ekonomika energije i okoliša

**ODRŽIVA POLJOPRIVREDA NA OBITELJSKIM
POLJOPRIVREDNIM GOSPODARSTVIMA ISTARSKE I
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKE ŽUPANIJE**

Diplomski rad

Lara Dabić, 2223082133

Mentor: prof. dr. sc. Ramona Franić

Zagreb, rujan 2023.

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Specijalistički diplomski stručni studij
Ekonomika energije i okoliša

**ODRŽIVA POLJOPRIVREDA NA OBITELJSKIM
POLJOPRIVREDNIM GOSPODARSTVIMA ISTARSKE I
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKE ŽUPANIJE**

**SUSTAINABLE AGRICULTURE ON FAMILY
AGRICULTURAL FARMS OF ISTRIA COUNTY AND
KOPRIVNICA-KRIŽEVCI COUNTY**

Diplomski rad

Lara Dabić, 2223082133

Mentor: prof. dr. sc. Ramona Franić

Zagreb, rujan 2023.

Lara Dabić

Ime i prezime studenta/ice

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je _____ diplomski rad
(vrsta rada)

isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Student/ica:

U Zagrebu, _____

(potpis)

SADRŽAJ

SAŽETAK	2
SUMMARY	3
RIASSUNTO	4
1. UVOD	5
1.1. Cilj i predmet istraživanja	5
1.2. Izvori i metode prikupljanja podataka.....	5
1.3. Struktura rada	6
2. ODRŽIVI RAZVOJ I ODRŽIVA POLJOPRIVREDA	7
2.1. Održivi razvoj.....	7
2.1.1. Povijest koncepta	7
2.1.2. Održivi razvoj	9
2.2. Održiva poljoprivreda	13
2.2.1. Održivi razvoj u poljoprivredi	13
2.2.2. Razvoj koncepta održivosti u poljoprivredi.....	14
2.2.3. Pokazatelji održivosti.....	18
3. OBITELJSKO POLJOPRIVREDNO GOSPODARSTVO (OPG)	20
3.1. Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo (OPG): značenje i razvoj	20
3.2. Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo (OPG) danas	23
3.3. Zakon o obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu.....	27
3.4. Poljoprivreda i dopunske djelatnosti OPG-a.....	28
3.5. Program ruralnog razvoja.....	29
3.6. Program državne potpore za iznimno osjetljive sektore u poljoprivredi	30
4. OBITELJSKA POLJOPRIVREDNA GOSPODARSTVA ISTRE I KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKE ŽUPANIJE	32
4.1. Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo Istre	32
4.2. Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo Koprivničko-križevačke županije.....	35
4.3. Rezultati ankete: mišljenje o održivoj poljoprivredi i primjena održivih praksi u poljoprivrednoj proizvodnji	36
5. ZAKLJUČAK	44
LITERATURA	46
POPIS TABLICA	50
POPIS GRAFIKONA	50
PRILOG	51
ŽIVOTOPIS STUDENTICE	62

ZAHVALA

Korak po korak, stepenica po stepenica, rampa po rampa, kilometar po kilometar...

Još samo diplomski i evo mene na kraju studiranja. Na ovom putu bilo je uspona i padova, ali išla sam dalje, nije bilo lagano nimalo.

Bilo vas je tu hrpa koji ste mi pomogli bar malo. Popis je poduži pa vas neću sve nabrajati, ali prepoznat ćete se.

Moram ipak spomenuti one koji su se posebno istakli.

Najveća hvala od srca mojoj najvećoj podršci, prijatelju, mom anđelu Ivanu Babecu. Dragi Ivane upoznao si me u najboljem, ali i najgorem svjetlu. Svašta smo prošli zajedno i uvijek ćeš imati posebno mjesto u mom srcu, znaš to. Hvala od srca i Ivanovim roditeljima Ljiljani i Damiru Babecu. Ideja za temu diplomskog rada rodila se u razgovoru s vama.

Najveća hvala mentorici Ramoni Franić za savjete i podršku. Draga Ramona, nikada neću zaboraviti tren kada ste pitali tko će kod Vas pisati diplomski, istu sekundu digla sam ruku, pojma nisam imala o čemu bih pisala, a sada sam korak do obrane. Nikada nisam mislila da ću pisati diplomski rad na temu održive poljoprivrede, ali eto dogodilo se i to.

Hvala puno i mojim roditeljima mami Marini i tati Mariu, seki Tei, nećaku Aleksandru, šogoru Dejanu.

Hvala puno noni Danici. Nona, tvoja Lara je diplomirala.

Kada se rodila ideja da ću pokušati upisati faks na mom putu među prvima našla se Marinela Pincan Šimić i ostala uz mene do danas. Hvala Vam na podršci.

U provedbi ideje da upišem fakultet uz mene je bila i Natalija i njena obitelj. Pomogli ste mi da ova priča krene i ulovi zalet hvala Vam. Uvijek sam bila zahvalna i uvijek ću biti.

Hvala i Nikolini i kao prijateljici i kao osobnoj asistentici.

Hvala Marini Berić koja je bila Nikolina zamjena i nakon toga postala moja osobna asistentica i prijateljica.

Hvala najboljoj i najdražoj cimerici Tei, predivnoj osobi i prijateljici.

Hvala mojim curama Nevi, Ljubici i Silviji za sate i sate razgovora, ludosti davno prije, a i za vrijeme studija.

Hvala kumovima Valentini i Nikoli Škvorc divno je imati Vas za kumove.

Hvala curama i dečkima iz doma Mirni, Ani, Aniti, Marijani, Ivanu K.

Grazie mille Vid. Dragi Vid, znaš ipak rad nije mogao proći bez sažetka na talijanskom jeziku. Renata i Lejla hvala vam na pomoći u pripremi zadnjeg ispita. Nije vam bilo lako sa mnom znam to jer sam i ja sama sebe jedva trpjela, pucala po šavovima i čekala kraj.

Hvala i svima koji sudjelovali u ispunjavanju ankete jer bez njih ovaj rad ne bi bio kompletan.

Hvala kolegicama i kolegama, posebno Josipi i Petru.

Hvala profesoricama i profesorima.

Znatno kraći popis je popis onih koji su nastojali odmoći, ali i oni su, vjerovali ili ne, pomogli.

Pomogli su mi da budem jača, hvala.

Ako nekog nisam navela molim da ne digne nos, ništa osobno.

Još jednom hvala puno svima vama.

Voli vas Lara

SAŽETAK

Od početka borbe s pandemijom Korona virusa u Republici Hrvatskoj posebno je do izražaja došla važnost obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava kao i svaki put kada je u pitanju spas gospodarstva u kriznim vremenima. Pokrenute su online tržnice i dostave na kućni prag kako bi i u vrijeme izolacije do ljudi bili dostavljeni svježi domaći proizvodi. Zbog toga je obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima potrebno posvetiti više pozornosti.

Cilj ovog rada je prikazati kako i do koje mjere se provodi održiva poljoprivreda na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima i to na primjerima gospodarstava Istarske i Koprivničko-križevačke županije.

U uvodnim poglavljima je objašnjen cilj i predmet istraživanja, navedeni su izvori i metode prikupljanja podataka te sama struktura rada. U središnjem djelu rada detaljnije su razrađeni koncepti održive poljoprivrede i održivog razvoja, pojam obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva (OPG), njegovo značenje i razvoj te njegov položaj danas. U obrazloženju njihovog poslovanja prikazani su osnovni elementi Zakona o obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu te dopunske djelatnosti na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima, Program ruralnog razvoja i Program državne potpore za iznimno osjetljive sektore u poljoprivredi za 2020. godinu.

S obzirom na to da je tema rada vezana za obiteljska poljoprivredna gospodarstva Istarske i Koprivničko-križevačke županije provedena je anketa s članovima gospodarstava u tim županijama. U zaključku su istaknuti glavni rezultati istraživanja. Ustanovljeno je kako ispitanici vjeruju da obiteljska poljoprivredna gospodarstva doprinose rastu lokalne zajednice, omogućuju zapošljivost obitelji, kao i razvoju lokalne zajednice.

Ključne riječi: održiva poljoprivreda, održivi razvoj, obiteljska poljoprivredna gospodarstva (OPG), Zakon o obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu, Program ruralnog razvoja, Program državne potpore za iznimno osjetljive sektore u poljoprivredi za 2020. godinu

SUMMARY

Since the beginning of the fight against the COVID-19 pandemic in the Republic of Croatia, the importance of family farms has become particularly evident, as is often the case when it comes to economic recovery during crisis times. Online markets and home deliveries have been initiated to ensure that fresh homemade products are delivered to people even during isolation. Therefore, it is essential to pay more attention to family farming.

The aim of this paper is to demonstrate how sustainable agriculture is implemented on family farms, using examples from the Istrian and Koprivnica-Križevci counties. The introductory chapters explain the research's objectives and subject matter, list data sources and collection methods, and outline the structure of the paper. In the central part of the paper, concepts of sustainable agriculture and sustainable development are elaborated upon, as well as the concept of a family agricultural household (FAH), its significance, development, and current status. The paper also explains the basic elements of the Law on Family Farming, supplementary activities on family farms, The Rural Development Program, and the Government Aid Program for exceptionally sensitive agricultural sectors for 2020.

Given that the paper's topic is related to family farms in the Istrian and Koprivnica-Križevci counties, a survey was conducted with members of these farms. The conclusion highlights the main research findings. It was found that respondents believe that family farms contribute to the growth of the local community, provide employment for families, and foster local community development.

Keywords: sustainable agriculture, sustainable development, family farms (FAH), Law on Family Farming, Rural Development Program, Government Aid Program for exceptionally sensitive sectors in agriculture for 2020.

RIASSUNTO

Sin dall'inizio della lotta contro la pandemia del Covid-19 nella Repubblica di Croazia, gli agriturismi a gestione familiare hanno assunto particolare importanza, come d'altronde succede ogniqualvolta che c'è di mezzo la salvaguardia dell'economia croata nei tempi di crisi. Sono stati avviati mercati on-line, consegne sulla porta di casa, di modo che, anche durante il periodo di isolamento alla gente possano arrivare prodotti freschi DOP. È necessario dedicare una maggiore attenzione agli agriturismi a gestione familiare.

Lo scopo di questa tesi è quello di illustrare come e in che misura viene svolta l'agricoltura sostenibile negli agriturismi a gestione familiare della Contea istriana e quella di Koprivnica e di Križevci. Nei capitoli introduttivi verranno spiegati lo scopo e l'oggetto della ricerca, citate le fonti e i metodi di raccolta dei dati nonché la struttura stessa della tesi.

Nella parte centrale della tesi, verranno elaborati più dettagliatamente i concetti dell'agricoltura e dello sviluppo sostenibili nonché il concetto dell'agriturismo a gestione familiare, il suo significato e sviluppo e la sua posizione in cui si trova oggi. Nell'elaborazione della loro gestione lavorativa, sono presentati gli elementi base della Legge sugli agriturismi a gestione familiare nonché le attività supplementari presso gli agriturismi a gestione familiare, il Programma dello sviluppo rurale ed il Programma di sostegno statale per i settori particolarmente colpiti dell'agricoltura per il 2020.

Dato che il tema della tesi riguarda gli agriturismi a gestione familiare della Contea di Koprivnica e di Križevci, è stato condotto un sondaggio con i membri degli agriturismi in tali contee. Si è arrivati alla conclusione che gli intervistati credono che gli agriturismi a gestione familiare favoriscano la crescita della comunità locale, permettendo così l'impiego delle famiglie, come pure lo sviluppo della comunità locale.

Le parole chiave: agricoltura sostenibile, sviluppo sostenibile, agriturismo a gestione familiare, la Legge sugli agriturismi a gestione familiare, il Programma dello sviluppo rurale, il Programma di sostegno statale per i settori particolarmente colpiti dell'agricoltura per il 2020

1. UVOD

1.1. Cilj i predmet istraživanja

Pod pojmom obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo, misli se na složenu socioekonomsku jedinicu koja je utemeljena na obiteljskoj poljoprivrednoj proizvodnji. Definicija pojma ovisi o tome kako ovaj organizacijski oblik koristi svoje vlastite proizvode resurse i radnu snagu u organiziranju proizvodnje i obavljanju poslova. Iznimno su bitna s obzirom da se bave poslovima koje su od velikog značaja na području Republike Hrvatske, manje zbog doprinosa ekonomiji, a više zbog održavanja života u ruralnim prostorima.

Cilj diplomskog rada je prikazati kako i do koje mjere se provodi održiva poljoprivreda na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima Istarske i Koprivničko-križevačke županije.

Temeljni cilj ovog rada je prikazati značaj održive poljoprivrede, odnosno obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva na području Republike Hrvatske s naglaskom na područje Istre i Koprivničko-križevačke županije.

1.2. Izvori i metode prikupljanja podataka

Prilikom izrade rada provedeno je istraživanje literature na temelju ključnih riječi iz sekundarnih izvora, kako bi se ustanovila obilježja pojma održivi razvoj i održiva poljoprivreda, prikazao i pojasnio zakonski okvir koji regulira poslovanje OPG-a u Hrvatskoj. S ciljem prikupljanja primarnih podataka pripremljena je i provedena anketa s članovima OPG-a. Anketni upitnik je sastavljen od petnaest otvorenih pitanja, od kojih je dio pitanja bio posvećen obilježjima gospodarstava ispitanika. U drugom dijelu su ispitanici slobodno odgovarali na pitanja i iznosili vlastita mišljenja o održivom razvoju, održivoj poljoprivredi i izgledima za njezin razvoj. Odgovori su korišteni kao podloga kvalitativnom dijelu istraživanja. Aketa je provedena u razdoblju od veljače do svibnja 2021. godine. Pristiglo je 22 odgovora od toga 10 iz Istarske te 12 odgovora iz Koprivničko-križevačke županije.

1.3. Struktura rada

Rad se sastoji od pet poglavlja. U uvodnom dijelu rada opisani su predmet i cilj rada, struktura rada kao i metode istraživanja koje su korištene u radu.

Drugo poglavlje „Održivi razvoj i održiva poljoprivreda“ usmjeren je na prikaz održivog razvoja, povijest koncepta održivog razvoja i sam održivi razvoj. Nadalje, pojašnjava se pojam održive poljoprivrede, razvoj koncepta održivosti i pokazatelji održivosti.

Treće poglavlje „Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo“ prikazuje značaj i razvoj obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva, obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo danas, Zakon o obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu, poljoprivredu i dopunske djelatnosti OPG-a, Program ruralnog razvoja i Program državne potpore za iznimno osjetljive sektore u poljoprivredi. U istom poglavlju pozornost se posvećuje i agroturizmu kao rastućoj gospodarskoj grani navedenih županija.

Četvrto poglavlje „Obiteljska poljoprivredna gospodarstva Istre i Koprivničko-križevačke županije“ prikazuje obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo navedena dva područja i rezultate anketnog istraživanja mišljenja o održivoj poljoprivredi i primjeni održivih praksi u poljoprivrednoj proizvodnji.

2. ODRŽIVI RAZVOJ I ODRŽIVA POLJOPRIVREDA

Prije šezdesetak godina počelo se shvaćati kako je zapravo nemoguće imati zdravo društvo, kao i prosperitetnu ekonomiju u svijetu, u kojem postoji toliko siromaštva kao i narušavanja okoliša. Jasno je da se ekonomski rast ne može jednostavno zaustaviti, no svakako mu je potrebno promijeniti smjer kako bi postao manje pogubnim za okoliš odnosno za društveni razvitak. U tom smislu, fokus prelazi na ideju o održivom razvoju.

2.1. Održivi razvoj

Održivi razvoj prije svega predstavlja specifičan okvir za oblikovanje strategije koja se odnosi na kontinuirani privredni, ali i socijalni napredak, tj. napredak bez ikakve štete za okoliš, za prirodne izvore koji su bitni za sve ljudske djelatnosti u budućnosti. Drugim riječima isti se oslanja na iznimno ambicioznu ideju prema kojoj razvitak nikako ne smije ugrožavati budućnost naraštaja koji dolaze.

2.1.1. Povijest koncepta

U 18. stoljeću ekonomski teoretičari poput Adama Smitha isticali su probleme razvoja, u 19. stoljeću Karl Marx i klasični ekonomisti Malthus, Ricardo i Mill također su raspravljali o određenim elementima održivog razvoja, dok je kasnija neoklasična ekonomska teorija isticala važnost čistog zraka, voda i obnovljivih izvora (fosilna goriva, rude) kao i potrebe za vladinim intervencijama u slučaju eksternalija i javnih dobara.¹ U prethodnim razdobljima, pa čak i u sljedećem stoljeću, dominirala je ekonomska doktrina s naglaskom na čovjeka kao vladara prirodnih resursa.² Pojam održivi razvoj izvorno je uveden u područje šumarstva i obuhvaćao je mjere pošumljavanja i sječe međusobno povezanih šuma koje ne bi trebale potkopavati biološku obnovu šuma.³ Ovaj pojam prvi put se spominje u Strategiji očuvanja prirode i prirodnih resursa Međunarodne unije za zaštitu prirode koja je objavljena 1980. (IUCN, 1980).

¹ Črnjar, M., Črnjar, K. (2009). Menadžment održivog razvoja. Rijeka: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, str. 79

² Črnjar, M., Črnjar, K. (2009). op. cit. str. 61

³ Ibidem, str. 79

Iako je u početku održivi razvoj prvenstveno promatrao ekološku perspektivu, ubrzo se proširio na socijalne i ekonomske aspekte studija. Razvoj zasnovan na gospodarskom rastu zadržao se sve do 1970-ih, kada je bilo očito da konzumerizam i gospodarski rast vrše pritisak na okoliš s posljedicama onečišćenog i neadekvatnog životnog prostora, siromaštva i bolesti (Šimleša, 2003: 404). Istodobno, posebno iskorištavanje prirodnih resursa, zaliha sirovina i fosilnih goriva, dovelo je do razmatranja potreba buduće generacije i stvorilo preduvjet za definiranje stava na duži rok i racionalno korištenje ograničenih prirodnih resursa. Neravnoteža između ljudskog razvoja i ekoloških ograničenja ukazala je na rastuće ekološke probleme i moguće posljedice s katastrofalnim razmjerima. Črnjar i Črnjar (2009) saželi su osnovne uzroke onečišćenja okoliša:⁴

- 1) antropogeni uzroci onečišćenja okoliša (gospodarski rast, tehnički i tehnološki razvoj, industrijski razvoj, razvoj prometa i prometne infrastrukture, rast stanovništva i urbanizacija i turizam),
- 2) prirodni uzroci onečišćenja okoliša (erozija tla, poplave, potresi, erupcije vulkana, požari, suše i vjetrovi)
- 3) drugi uzroci zagađenja okoliša (ratovi, nedovoljna ekološka svijest, neravnoteža između razvoja i prirodnih ekosustava te ograničene znanstvene, materijalne, organizacijske i tehnološke mogućnosti društva).

Posljedice ovih čimbenika, koje se vide u raznim ekološkim problemima, poremećaji ekosustava, globalne klimatske promjene, prirodne katastrofe, glad i siromaštvo, i mnoge druge negativne posljedice upozoravaju na održivost planeta.

Težnja razvijenih zemalja za poboljšanjem socijalno-ekonomske i ekološke situacija zemalja u razvoju i nerazvijenih zemalja okupila je znanstvenike, ekonomiste i humaniste iz deset zemalja u Rimu 1968. kako bi razgovarali o trenutnim problemima i budućim izazovima čovječanstva (ograničeni prirodni resursi, rast stanovništva, ekonomski razvoj, ekološki problemi itd.).

⁴ Črnjar, M., Črnjar, K. (2009). Menadžment održivog razvoja. Rijeka: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, str. 79

Grupirana kao neovisna globalna organizacija nazvana Rimski klub objavila je dva značajna izdanja – Granice rasta 1972. i Čovječanstvo na prekretnici 1974. Rezultati njihovih istraživanja apeliraju na svijet da promijeni ponašanje prema planetu, dok je u prvom izdanju pojam održivost pojašnjen u okviru suvremenog koncepta održivog razvoja.⁵

Rimski klub upozorio je da bi prekomjerna industrijalizacija te ekonomski razvoj mogle preći ekološke granice. Godine 1971. Nicholas-Roegen objavio je Zakon o entropiji i ekonomskom procesu, upozorenje na opasnosti gospodarskog razvoja i naglašavanje početka ekološke ekonomije i ekonomije okoliša.⁶

U stvaranju koncepta sudjelovale su različite organizacije i institucije održivog razvoja. Najznačajniji su Ujedinjeni narodi (UN), osnovani 1945. godine sa sjedištem u New Yorku (UN, 2015), koji danas uključuju više od 190 država članica. Njegovi glavni ciljevi uključuju: održavanje mira i sigurnosti u svijetu, promicanje održivog razvoja, zaštitu ljudskih prava i temeljne slobode, promicanje međunarodnog prava, suzbijanje siromaštva i promicanje međusobne tolerancije i suradnje. UN je od svog osnutka bio aktivan na polju održivog razvoja organizirajući brojne konferencije, poduzimajući akcije i objavljujući razne publikacije s ciljem postizanja ciljeva održivog razvoja i Milenijskih razvojnih ciljeva. Ukupno 33 fonda su aktivne specijalizirane agencije i pridružene organizacije unutar Ujedinjenih naroda, dok neki od njih igraju značajnu ulogu u stvaranju provedbe koncepta održivog razvoja.

Divizija također služi kao podrška upravljanju politikama i upravljanju održivim razvojem, a posebno kao komunikacijska platforma za širenje znanja i podataka (. Uz to, UN je uspostavio Globalnu mrežu održivog razvoja (GNSD) usmjerenu na postizanje Milenijskih razvojnih ciljeva (UNSDSN, 2015).

2.1.2. Održivi razvoj

Podnesak Brundtlandove komisije definira održivi razvoj kao Sposobnost održivog razvoja - osiguravanje da trenutne potrebe budu zadovoljene bez ugrožavanja mogućnosti budućih

⁵ Drljača, M. (2012). Koncept održivog razvoja i sustav upravljanja. Kvaliteta i izvrsnost, 1-2(20-26), str. 20

⁶ Levallois, C. (2010). Can de-growth be considered a policy option? A historical note on Nicholas Georgescu-Roegen and the Club of Rome. Ecological Economics, 69, 2271-2278.

generacija da zadovolje svoje vlastite potrebe, a riječ je svakako o standardnoj definiciji kad se sudi po širokoj uporabi i učestalost citiranja.

Korištenje ove definicije dovelo je do toga da mnogi vide održivi razvoj kao glavni fokus na međugeneracijskoj pravičnosti. Na temelju izvještaja tumači se kako su ljudski resursi osnova, odnosno da je bitno kako ljudi potiču gospodarski rast. Jednakost će se postići isključivo učinkovitim sudjelovanjem građana u svim aspektima. Koncept održivog razvoja podrazumijeva ograničenja, no ne apsolutna ograničenja već ograničenja koja nameću sadašnje stanje tehnologije i društvene organizacije u pogledu resursa okoliša.⁷

U godinama nakon Brundtlanda Izvješće Komisije, kreativna dvoznačnost standardne definicije omogućava raznim skupinama da se okupe pod „krovom“ održivog razvoja, što stvara jedinstveni pravac tumačenja i zagovaranja pravog značenja održivog razvoja. Jedna važna studija, provedena od strane Odbora za održivi razvoj američke Nacionalne akademije znanosti, pokušala je pojednostavniti opsežnu literaturu iz ovog područja. U svom izvješću, odbor se usredotočio na razliku između različitih tumačenja pojma održivog razvoja, a analitičari su nastojali očuvati ravnotežu između tih tumačenja i dugoročnih perspektiva za budućnost.

Dakle, pod naslovom „Što treba da bi bio održiv“, Odbor je identificirao tri glavne kategorije – priroda, životna podrška sustava i zajednice – kao i pojedinačne kategorije za svaku od njih: Zemlja, okoliš i kultura. Crpeći stavke iz literature, Odbor je utvrdio da je najčešće naglasak stavljen na vitalnu podršku sustavima koji su prirodu ili okoliš definirali kao izvor usluga za podršku čovječanstvu koja će biti korisna i održiva/životna.⁸

Proučavanje usluga ekosustava ojačalo je ovu definiciju s vremenom. Suprotno tome, neki od koncepata održivog razvoja cijenjeni su zbog svoje suštinske vrijednosti, a ne zbog svoje korisnosti za ljudska bića.

Slično tome, postojale su tri sasvim različite ideje o tome što treba razvijati: ljudi, ekonomija ili društvo. Veći dio rane literature bio je usredotočen na gospodarski razvoj, s proizvodnim sektorima koji pružaju zaposlenje, željenu potrošnju i bogatstvo. U posljednje vrijeme više

⁷ Levallois, C. (2010). Can de-growth be considered a policy option? A historical note on Nicholas Georgescu-Roegen and the Club of Rome. *Ecological Economics*, 69, 2271-2278.

⁸ Črnjar, M., Črnjar, K. (2009). Menadžment održivog razvoja. Rijeka: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, str. 79

pažnje je preusmjereno na razvoj čovjeka, uključujući naglasak na vrijednosti i ciljeve, poput povećanih očekivanja vezanih uz trajanje života, obrazovanje, pravednost i prilike.

Odbor za održivi razvoj također se usredotočio na oblikovanje društva koje ističe važnost sigurnosti i blagostanja nacionalnih država, regija i institucija, kao i na socijalni kapital temeljen na međusobnim odnosima i zajednici. Postojala je opća suglasnost u literaturi u kojoj se održivi razvoj definira kao ravnoteža između očuvanja postojećeg i potrebom za napretkom.

Svjetski summit o održivom razvoju 2002. označio je daljnje proširenje standardne definicije sa široko korištena tri stupa održivog razvoja: ekonomski, socijalni i okolišni. Johannesburgskom deklaracijom uspostavljena je zajednička odgovornost za sva tri elementa održivog razvoja - ekonomskog razvoja, društvenog razvoja i zaštite okoliša i to na lokalnoj, nacionalnoj, regionalnoj i globalnoj razini. Međutim, bez obzira što se generalno dogovor prihvatio, nije bilo univerzalnog suglasja o pojedinostima njegove provedbe.

Pretražujući izraz „tri stupa održivog razvoja“, može se primijetiti raznovrsnost ekoloških, ekonomskih i socijalnih stupova, s najvećim razlikama u karakterizaciji društvenog stupa. Postoje tri glavne varijante koje su se razvijale, pri čemu svaka pokušava nadoknaditi aspekte koji su nedostajali u uskom fokusu na ekonomski razvoj. Prva varijanta jednostavno koristi generički društveni opis koji se izražava riječima poput 'društveni', 'društveni razvoj' i 'društveni napredak'. Druga varijanta naglašava ljudski razvoj nasuprot ekonomskom razvoju, koristeći izraze poput 'ljudski razvoj', 'ljudska dobrobit' ili samo 'ljudi'. Treća varijanta usredotočuje se na pitanja pravde i socijalne pravde koristeći izraze kao što su 'socijalna pravda', 'pravičnost' i 'smanjenje siromaštva'.⁹

Dva temeljna elementa koncepta održivog razvoja, tj. razvoj i održivost, prethodila su stvaranju samog koncepta. Prema Sharpley (2000), razvoj i održivost mogli bi biti u suprotnosti, gdje bi oba mogla imati moguće kontraproductivne učinke, dok bi neoklasični ekonomisti naglasili da nema kontradikcije između održivosti i razvoja.¹⁰

Sachs (2010) također sugerira kako bez održivosti nema razvoja, a vrijedi i suprotno.¹¹ Pojam razvoja je vezan za prošli zapadni koncept imperijalizma i kolonijalizma, i u tom razdoblju to

⁹ Lele, S.M. (1991). Sustainable development: A Critical Review. *World Development*, 19(6), 607-621.

¹⁰ Sharpley, R. (2000). Tourism and Sustainable Development: Exploring the Theoretical Divide. *Journal of Sustainable Tourism*, 8(1), 1-19.

¹¹ Sachs, W. (2010). Environment. In W. Sachs (Ed.), *The Development Dictionary: A guide to knowledge as power* (2nd ed.) (pp. 24-37). London, New York: Zed Books.

je podrazumijevalo razvoj infrastrukture, političku moć i ekonomsku politiku, koja je služila imperijalistima kao izvrsno sredstvo za marginalizaciju i umanjivanje moći određene zemlje.¹² Određeni autori pridružuju značenje razvoja ekonomskom razvitku i pojmu „nerazvijena područja“ (kasnije nazvana „treće zemlje svijeta“), koju je američki predsjednik Harry Truman uveo sredinom 20. stoljeća, označavajući područja sa znatno nižim životnim standardom od razvijenih područja.¹³

Klasične teorije razvoja razmatraju razvoj u okviru ekonomskog rasta i razvoja. Prema tim teorijama, razvoj je sinonim za gospodarski rast koji mora proći svaka država u određenoj fazi, vođena transformacijom tradicionalne poljoprivrede u modernu industrijaliziranu proizvodnju različitih proizvoda i usluga, tj. prelazak s tradicionalnog društva do faze zrelosti i velike potrošnje. Te teorije razmatraju razvoj zemlje kao zemlje ograničene lošom raspodjelom resursa koji nastaju kao rezultat čvrste ruke vlade i korupcije, neučinkovite i nedovoljne ekonomske inicijative, ali i političku, institucionalnu i ekonomsku štednju, pri čemu su u ovisnosti i dominaciji razvijenih bogatih država.¹⁴

Prema nekoliko neoliberalnih i suvremenih teorija razvoja uspostavljenih tijekom proteklih 60 godina¹⁵ i suvremeno razumijevanje, razvoj je proces kojem je cilj poboljšanje kvalitete života i povećanje samodostatnih kapaciteta ekonomija. One su su tehnički složenije i ovise o globalnoj integraciji.¹⁶ Temeljna svrha ovog procesa je stvaranje poticajnog okruženja u kojem će ljudi uživati i imaju dug, zdrav i kreativan život.¹⁷

¹² Tangi, S. (2005). Introduction to Development Studies. Scientific network Academia.edu.

¹³ Estevo, G. (2010). Development. In W. Sachs (Ed.), *The Development Dictionary: A guide to knowledge as power* (2nd ed.) (pp. 1-23). London, New York: Zed Books.

¹⁴ Todaro, M.P. & Smith, S.C. (2003). *Economic Development* (8th ed.). Harlow: Pearson Education limited

¹⁵ Willis, K. (2005). *Theories and Practices of Development*. London, New York: Routledge

¹⁶ Remenyi, J. (2004). What is Development?, In D. Kingsbury, J. Remenyi, J. McKay & J. Hunt, (Eds.), *Key Issues in Development* (pp. 22-44). Hampshire, New York: Palgrave Macmillan.

¹⁷ Tangi, S. (2005). Introduction to Development Studies. Scientific network Academia.edu.

2.2. Održiva poljoprivreda

Strogo definirana, održivost označava svaki sustav koji je sposoban i ustrajan. Budući da upornost ovisi o mjerilu, održiva poljoprivreda u potpunosti ovisi o mjerilu. U poljoprivrednoj praksi je teško mjeriti održivost u mjerilu pojedinog polja u odnosu na održivost u većim poljoprivrednim razmjerima. Radi se o činjenici da inputi potrebni za održavanje stabilne proizvodnje na kraju premaše kapacitet farme da ih osigura.. Isto tako, održivost poljoprivrednih odnosa mora se ocjenjivati u kontekstu lokalnih i globalnih regija. Globalna održivost zahtijeva razmatranje globalnih outputa u odnosu na dugoročne troškove tog outputa i sposobnost globalnih resursa da te troškove opravdaju.

Naravno da troškovi nisu samo ekonomski. Oni su također socijalni i okolišni. Ukoliko sustav usjeva zahtijeva velike unose dušičnog gnojiva koji istječu iz sustava uz onečišćenje pitke vode i obalnog ribarstva, sustav koji može biti održiv na terenu postaje neodrživ na farmi i regionalno.

2.2.1. Održivi razvoj u poljoprivredi

Održiva poljoprivreda stoga mora biti definirana ne samo pravedno u smislu njegove dugoročne ekonomske produktivnosti, već i u uvjetima njegovih okolišnih i socijalnih koristi i troškova. Velik broj tih troškova nosi značajno financijsko opterećenje.

Za društvo koje cijeni obitelj na primjer, na farmama se održivost mora procijeniti u smislu utjecaja poljoprivrednih praksi na socijalnu strukturu ruralne zajednice: Da li tržište i politike favoriziraju velike razmjere proizvođača, isključujući one koji vode obiteljska poljoprivredna gospodarstva i ruralne zajednice u kojima žive? Za društvo koje cijeni biološku raznolikost, održivost se mora procijeniti kao i uvjeti utjecaja poljoprivrednih praksi na zdravlje divljih životinja i stanište. Ova razmatranja uzimaju argumente održivosti na ponekad sporni teritorij jer ljudi imaju različite društvene i kulturne vrijednosti. Što je socijalno prihvatljivo u jednom narodu ili u jednom segmentu društva može biti društveno neprihvatljivo za drugoga. Te razlike moraju biti jasno definirane pri procjeni održivosti.

Preciznije definirana, održiva poljoprivreda je paket agronomskih praksi koje su:

- Ekonomski isplative,

- Ekološki sigurne,
- Društveno prihvatljive.

Ovi elementi pružaju operativnu definiciju poljoprivredne održivosti. Postoji mnogo načina za njihovo miješanje u sveobuhvatnu definiciju, a mnogi su autori i kreatori politike to su učinili. Na primjer, 1990. godine Kongres SAD-a je održivu poljoprivredu definirao kao „integriran sustav prakse biljne i životinjske proizvodnje“ koji ima specifičnu primjenu i koji će dugoročno:

- Zadovoljiti potrebe za ljudskom hranom i vlakanima,
- Poboljšati kvalitetu okoliša i prirodnih resursa, što je osnova o kojoj ovisi poljoprivredno gospodarstvo,
- Najučinkovitije koristiti neobnovljive izvore i resurse na farmama i integrirati ih gdje je to prikladno,
- Održati ekonomsku održivost poljoprivrednih poslova,
- Poboljšati kvalitetu života poljoprivrednika i društva u cjelini.¹⁸

Uvijek treba imati na umu subjektivnu prirodu u okviru poljoprivrednih djelatnosti – različite organizacijske oblike, različite vrste proizvodnje i sl.. Iako je možda teško predvidjeti što će u konačnici biti održivo, obično se može prosuditi jesu li neke prakse održivije od drugih.

2.2.2. Razvoj koncepta održivosti u poljoprivredi

Održiva poljoprivreda kao opisni pojam evoluirala je prema uobičajenim upotrebama u Sjedinjenim Državama početkom 1980-ih kao mješavina koncepata, ideja, vrijednosti i smjera razvoja za koju mnogi vjeruju da je vizija kakva bi poljoprivreda trebala biti. Kao s većinom vizija i ovdje se naglašava snažan poticaj od malih skupina kritičara konvencionalne paradigme, osobito Wes Jackson u svojoj knjizi 1980. *New Roots for Agriculture* (Jackson, 1980), a do 1984. taj je pojam bio u širokoj upotrebi. Do 1991. god. taj je pojam u cijelosti bio ozakonjen kako je vidljivo u Dokumentaciji Nacionalnog istraživačkog vijeća (NRC).

¹⁸ <https://www.nal.usda.gov/farms-and-agricultural-production-systems/sustainable-agriculture>

Mnogi filozofski korijeni održive poljoprivrede koji su se spojili u 1980-ima praćeni su još od davnina od strane grčkih i rimskih filozofa. Javna rasprava o održivoj poljoprivredi 1980-ih utjelovila je mnoge starije koncepte. Pojam vlasništva nad zemljom, obrade, i osobna povezanost sa zemljom kao osnova za osobnu odgovornost, moral i osjećaj svrhe mogu biti pronađeni u spisima engleskog filozofa Johna Lockea u 1600., Thomasa Jeffersona krajem 1700. i nedavno u poeziji i knjigama Wendella Berryja. Wes Jackson primijenio je koncept na devedesete u svojoj knjizi *Becoming Native to This Place* koji se usredotočio na povratak kući i na to da bude domaći, tj. razvoj ekološke pismenosti u holističkom smislu kroz bivanje, življenje i imanje. Vrijednosti osjećaja mjesta, povezanosti promijenile su se iz ranijih fokusa na moralnim i političkim vrijednostima.

Koncepti očuvanja prirodnih resursa protkani su kroz cijelu održivost, a proizlaze iz ranijih djela Alda Leopolda i drugih. Louis Bromfield u *Farma Malabar* i plodni spisi Edwarda Faulknera, počevši od *Plowman's Folly*, imali su velik utjecaj. Faulknerovo djelo imalo je značajan utjecaj na JI Rodalea i njegovog sina Roberta koji je nosio pojam dalje od regenerativne poljoprivrede, gdje poljoprivredu definira kao onu koja ne samo da održava bazu prirodnih resursa, nego također obnavlja i povećava njezin proizvodni potencijal. Raspravi o održivosti pridonose mišljenja brojnih škola i literature koja se bavi pojmovima „organski“ i „biodinamički“. Škola „uzgoja humusa“ s fokusom na upravljanje organskim tлом i međusobnu povezanost zdravlja tla, zdravlja biljaka, i životinja i ljudi, bila je temelj za tu filozofiju. Organska poljoprivreda se nastavlja usmjeravati na „tlo“, na optimiziranje upotrebe bioloških procesa i izbjegavanje uporabe sintetičkih kemikalija i gnojiva. Najodrživiji zagovornici se slažu s fokusom na biološko i nadaju se smanjenju, ali ne nužno eliminaciji kemijskih sredstava u proizvodnji.

Glavni poticaj za novu viziju također je evoluirao tijekom razdoblja intenzivnog poljoprivrednog razvoja. Kemijska revolucija s dostupnim novim pesticidima, herbicidima i fungicidima, zajedno s mineralnim gnojivima usmjerili su globalni poljoprivredni razvoj prema visokoj produktivnosti glavnih žitnih kultura.

Stvarni bauk masovne gladi u Kini te gladi i deficita hrane u Indiji, Bangladešu i mnogim drugim zemljama pokrenuli su poljoprivredni razvoj 1960-ih. Niska cijena nafte i plina kao i

prosperitetne sjeverne ekonomije, zajedno su se usmjerile na razvoj ekonomije, velike poljoprivredne inpute i dobro poznatu zelenu revoluciju ovog razdoblja.¹⁹

Reakcija utjecaja na okoliš, utjelovljena u Rachel Carsonovom tihom proljeću, rana naftna kriza 1970-ih i zabrinutost zbog sve većeg jaza između bogatih i siromašnih ljudi i nacije postavila je temelje za novu viziju. Starenje i propadanje ruralnih zajednica u SAD-u tijekom 1970-ih i 1980-ih dodalo je na hitnosti društvenoj zajednici dimenzijama poljoprivrede. Uskost i fokus na razvojnu raspravu šezdesetih godina postavilo je temelje za novu, širu viziju koja je uključivala preispitivanje starih i mnogih drugih introspekcija usred uvjeravanja o padu stvarnih cijena hrane i kratkoročne globalne sigurnosti hrane.

Literatura o održivoj poljoprivredi tijekom posljednja dva desetljeća podrobno prikazuje ove široke teme. Pojavili su se pojmovi „održive niske potrošnje“ i „alternativne poljoprivrede“ koje često koriste i mnogi neamerički autori, posebno u odnosu na sustave organske proizvodnje. U izvorima koji prate alternativnu poljoprivredu ona je definirana kao bilo koja proizvodnja hrane ili vlakana koja ima sljedeća obilježja:²⁰

- Temeljitiije uključivanje prirodnih procesa,
- Smanjenu upotrebu sirovina izvan farme, uz manje štete za okoliš i potrošače,
- Produktivnije korištenje biološkog i genetskog potencijala biljaka i životinja,
- Bolju učinkovitost uzgojnih zahvata i korištenja fizičkog kapaciteta zemljišta,
- Poboljšani naglasak na očuvanju tla, vode, energije i bioloških resursa.

Alternativna poljoprivreda nije sinonim za organsku poljoprivredu (koja u potpunosti izbjegava sintetičke kemijske inpute), ali ova dva proizvodna sustava dijele mnoge iste prakse i pristupe.

Usvajanje pojma „agroekologija“ signaliziralo je ponovno naglašeni trend u holističkom razmišljanju. Pomak u naglasku u području ekološke znanosti prema upravljanim ekosustavima u kasnim 1980-ima ima značajnu perspektivu. Entomolozi, agronomi i drugi znanstvenici su počeli koristiti ekološki pristup.

Uključivanje ekološkog mišljenja pridonijelo je razumijevanju toga što čini poljoprivredni ekosustav, pojasnilo višestruke funkcije poljoprivrednog sustava i pojam usluga ekosustava. Povećano uvažavanje mišljenja i sudjelovanje poljoprivrednika u kreiranju razvoja je još jedna

¹⁹ Robertson, G.P. and Swinton, S.M. (2005). Reconciling Agricultural Productivity and Environmental Integrity: A Grand Challenge for Agriculture. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 3, 38-46.

²⁰ Ibidem.

značajna dimenzija u održivoj poljoprivredi.²¹ Bilo je vrlo očito da je većina, ako ne i sve stavke alternativne poljoprivrede potekle od poljoprivrednika. Filozofski smjer bio je pod snažnim utjecajem farmera. Poljoprivrednici su sve češće pozvani da rade u upravnim odborima i odborima za dodjelu bespovratnih sredstava za istraživanje za održive poljoprivredne projekte.

Blagostanje obitelji na farmi i dobrobiti njihovih seoskih zajednica je još jedno važno područje spajanja i uključivanja u viziju održivosti, što se također odražava na dizajn prehrambenih sustava.. Godine 1986. Dahlberg je predstavio sveobuhvatna i poticajna razmišljanja u zbirci spisa o socijalnim, ekonomskim i strukturnim pitanjima.²²

Ekonomske dimenzije održive poljoprivrede su bile povezane sa studijama provedenim na farmama uspoređujući organske s konvencionalnim farmama u kasnim 1970-ima. Postoje i studije temeljene na analizi jednog specifičnog poljoprivrednog, odnosno studije slučaja. Većina ovih studija pokazala je da će organske farme biti profitabilne kao i konvencionalne farme. Istraživanja održive poljoprivredne proizvodnje u posljednja dva desetljeća bila su uglavnom usredotočena na usporedbe plodoreda i upotrebe pokrovnih usjeva. Istodobno raste i broj kritika zbog toga što se ne uzimaju u obzir nuspojave te vanjski troškovi od konvencionalne poljoprivrede.²³

Ovi vanjski čimbenici utječu na zajednice, okoliš, i ljudsko zdravlje. Značajna komponenta rasprave o održivoj poljoprivredi odnosi se na potražnju za hranom lokalnog porijekla.²⁴ Znanstvene projekcije za promjene potrebne u poljoprivredi SAD-a u narednim desetljećima temelje se na integraciji bioloških, socijalnih i ekonomskih interakcija na nizu razmjera gdje je potrebno povećanje učinkovitosti korištenja resursa za opskrbu mnoštva proizvoda i usluga koje očekuje društvo.

²¹ Robertson, G.P. and Swinton, S.M. (2005). Reconciling Agricultural Productivity and Environmental Integrity: A Grand Challenge for Agriculture. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 3, 38-46.

²² Ibidem.

²³ Robertson, G.P. and Swinton, S.M. (2005). Reconciling Agricultural Productivity and Environmental Integrity: A Grand Challenge for Agriculture. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 3, 38-46.

²⁴ Robertson, G.P. and Vitousek, P.M. (2009). Nitrogen in Agriculture: Balancing the Cost of an Essential Resource. *Annual Review in Environmental Resources*, 34, 97-125.

Dugogodišnja mišljenja i prakse škole u poljoprivredi pod utjecajem su promjena u znanosti i tehnologiji i promjena strukture prehrambenog sustava, pa su tako snažno djelovali na suvremene planove i programe razvoja održive poljoprivrede.

Većina rasprava o održivoj poljoprivredi odnosi se na razlike u ciljevima te u etičkim i vrijednosnim dimenzijama između poljoprivrednika, poljoprivrede kao sektora i nacionalnih, međunarodnih i globalnih interesa. Mnogi resursi koje poljoprivreda koristi i kojima se upravlja te mnoge usluge i proizvodi iz poljoprivrede koji su presudni za ekološku i ljudsku dobrobit nisu u dometu monetarnih procesa koji trenutno pokreću globalnu poljoprivredu. Ako tržište ne daje vrijednost tim dimenzijama, a politički ih proces ili ne može ili neće cijiniti, nastaje veliki nered.

2.2.3. Pokazatelji održivosti

Poljoprivredne prakse koje se mogu smatrati održivima predstavljaju područje intenzivnih istraživanja. Održive prakse moraju zadovoljiti tri ključna kriterija definirana u okviru održivosti: moraju biti ekonomski održive, ekološki prihvatljive i društveno prihvatljive. Nema univerzalnog recepta za održive prakse jer će se razlikovati ovisno o vrsti usjeva, lokalnom okruženju i socijalno-ekonomskom kontekstu. Međutim, preliminarni rezultati istraživanja sugeriraju da lokalno održivi sustavi često pokazuju veću štedljivost u resursima u usporedbi s manje održivim sustavima te da više oslanjaju na interne usluge ekosustava nego na vanjske subvencije.

Pokazatelji održivosti obuhvaćaju sljedeće:

- *očuvanje resursa* – znači da su resursi o kojima ovisi održivost očuvani, pa čak i poboljšani.

Najbolji primjer održivosti poljoprivredne proizvodnje jest očuvanost tla i dobro raspolaganje tim resursom. Organska tvar tla dragocjen je resurs staništa i energija za organizme u tlu, struktura tla povoljna za rast biljaka i zadržavanje vode te kemikalija struktura je povoljna za zadržavanje hranjivih sastojaka.²⁵ Gubitak organske tvari u tlu često je povezan s potrebama za većim unosom potencijalno štetnih inputa (npr. mineralno gnojivo). Očuvanje ili pojačavanje nakupljanja organske tvari u tlu uvijek će poboljšati okoliš, a često i ekonomiju održivog sustava usjeva. Uz to, manja erozija tla i niže otjecanje iz tla s visokim organskim

²⁵ Sachs, W. (2010). Environment. In W. Sachs (Ed.), *The Development Dictionary: A guide to knowledge as power* (2nd ed.) (pp. 24-37). London, New York: Zed Book

tvarima bolje štiti nizvodno okruženje od agronomskih udara. Stoga se prakse uzgoja usjeva koji čuvaju organske tvari u tlu mogu smatrati održivijima od onih kojih to ne čine.

- *usluge ekosustava* – to su koristi koje ljudi imaju od ekosustava, a često se kategoriziraju kao opskrba, regulacija, kultura, i potpora. Farme su povijesno cijenjene zbog njihove opskrbe usluge – proizvodnja hrane, goriva i vlakana - ali u stvari pružaju čitav niz drugih usluga - od oprašivanja i regulacija bolesti (usluge regulacije), očuvanja tla i hranjivih sastojaka (prateće usluge), za estetske pogodnosti i osjećaj mjesta (kulturne usluge). Usluge ekosustava sastavni su dio funkcioniranja zdravih ekosustava.

Brojne usluge ekosustava možda neće imati nikakve koristi za okoliš. Npr. stajski gnoj proizveden na farmi i recikliran natrag na polju može biti štetniji od dušičnog mineralnog gnojiva ako se dodaje u pogrešno vrijeme (kada ga biljke ne trebaju, štetene tvari se talože i onečišćuju okoliš). Istraživanja pomažu identificirati načine na koje menadžment, odnosno pravila upravljanja farmom, može pridonijeti uslugama ekosustava koje istovremeno povećavaju dostupnost resursa i smanjuju troškove zaštite okoliša.²⁶

²⁶ Robertson, G.P. and Swinton, S.M. (2005). Reconciling Agricultural Productivity and Environmental Integrity: A Grand Challenge for Agriculture. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 3, 38-46

3. OBITELJSKO POLJOPRIVREDNO GOSPODARSTVO (OPG)

Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo predstavlja ljudsku djelatnost u kojoj se provode poslovi proizvodnje i razmjene robe, i/ili usluga, a specifičnost OPG-a je u tome da se na njemu dio proizvedenih dobara i troši. S obzirom da se poljoprivreda smatra vrlo širokom djelatnošću, unutar koje se susreću proizvodnja, potrošnja i razmjena, svakako nije teško zaključiti kako se upravo na temelju navedenih gospodarskih djelatnosti poljoprivreda razvija u gotovo svim smjerovima.

Kao posljedica ubrzanog razvitka industrijske djelatnosti i razvoja tehnologije, u poljoprivredi je došlo do procesa deagrarizacije ruralnih prostora. Traže se načini za usporavanje ili zaustavljanje ovog procesa. Usporedno s razvitkom turističkih aktivnosti u ruralnim su se prostorima otvorile mogućnosti ostvarenja dobrih gospodarskih rezultata kroz dopunske poslovne aktivnosti. Upravo je područje Istarske županije područje gdje su se aktivnosti turizma na ruralnim područjima počele u Hrvatskoj najranije razvijati.²⁷ Priobalni turizam i agroturizam su u savršenom skladu upravo na području Istarske županije gdje je tom simbiozom omogućeno plasiranje usluga ruralnog turizma na tržište te se turistima pružaju usluge tijekom cijele godine, a ne samo tijekom ljeta u priobalnom području.²⁸

3.1. Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo (OPG): značenje i razvoj

U nastavku rada pojašnjena je definicija OPG-a i opisane temeljne karakteristike hrvatskih OPG-a i njihov socio-ekonomski značaj.

U definiciji obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava ističe se kako se radi o samostalnoj gospodarskoj te socijalnoj jedinici koju čine punoljetni članovi zajedničkog kućanstva. Ova organizacijska jedinica je utemeljena na vlasništvu i korištenju proizvodnih resursa prilikom obavljanja poljoprivredne djelatnosti ili samo na uporabi proizvodnih resursa prilikom obavljanja poljoprivredne djelatnosti (u slučajevima kada korisnik nije vlasnik resursa). Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo označava jedan od oblika organizacije poljoprivredne

²⁷ Brščić, K., Franić, R. i Ružić, D. (2010.) Zašto agroturizam – mišljenje vlasnika, *Journal of Central European Agriculture*, 11(1), str. 31-32. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/55689_ (Datum pristupa: 20.07.2021.)

²⁸ Damijanić, V. (2018.) Ruralni turizam s posebnim naglaskom na Istarsku županiju, Završni rad, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:828527> (Datum pristupa: 20.07.2021.)

proizvodnje koja obuhvaća farme koje karakteriziraju veze između obitelji i proizvodne jedinice. U provedbi rada preteže rad članova obitelji uz izuzeće stalnih najamnih radnika. Te veze nastaju uključivanjem proizvodnog kapitala u obitelj i kombinacijom osobnih obiteljskih i ekonomskih razloga, u procesu raspodjele obiteljskog rada i njegove naknade, kao i u izboru raspodjele proizvoda između krajnje potrošnje, inputa, ulaganja i akumulacija.²⁹

Organske veze nastaju uključivanjem poljoprivrednog kapitala u obiteljsku baštinu i kombinacijom osobnih/kućanskih i ekonomskih razloga. S jedne strane, u izborima distribucije proizvoda između krajnje potrošnje, inputa, ulaganja i akumulacije, a s druge strane u procesu raspodjele obiteljskog rada i njegove naknade.

Uska veza između obitelji i farme obilježava taj odnos u socijalnoj sferi (domaća i nasljedna) i ekonomskoj sferi. Taj odnos obiteljskog nasljedstva i gospodarstva je djelomično objašnjen otpornostima obiteljskih oblika jer dopušta prilagodbe ograničavanja učinaka šokova (ekonomskih, klimatskih itd.).

Što se tiče hrvatske poljoprivrede, ona se temelji na tri osnovna organizacijska oblika: na seljaku, zadruzi i na poljoprivrednom poduzeću. Isto tako navodi se kako slične strukture postoje i unutar zemalja članica Europske unije, iako svaka zemlja ima svoje specifičnosti. Učlanjivanjem u Europsku uniju, Hrvatska je unijela vlastite strukture te je bilo očekivano kako će doći do međusobnog utjecaja na svaki pojedini oblik.³⁰

Poljoprivredno gospodarstvo je tip gospodarstva koje predstavlja fizičku ili pak pravnu osobu, odnosno više fizičkih osoba koje su usmjerene na bavljenje poljoprivrednom. Poljoprivredno gospodarstvo također može djelovati kao obrt registriran za obavljanje poljoprivredne proizvodnje, kao trgovačko društvo ili zadruga za bavljenje poljoprivredom ili pak zadruga za obavljanje poljoprivredne djelatnosti.

Kada je riječ o zakonskoj definiciji, „*OPG ili obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo je samostalna gospodarska i socijalna jedinica koju čine punoljetni članovi zajedničkog kućanstva, a temelji se ili na vlasništvu i upotrebi proizvodnih resursa u obavljanju*

²⁹ Jurič, B., Kopecki, D., Grego, I. (2012.) Emocionalni aspekti marketiranja OPG-a u Hrvatskoj, Učenje za poduzetništvo, 2(1)

³⁰ Bilić, S. (2009.) Izazovi ulaska u EU za hrvatsku poljoprivredu: očekivani status seljaka, zadruga i poljoprivrednih poduzeća, Sociologija i prostor, 43(1)

*poljoprivredne djelatnosti ili samo na upotrebi proizvodnih resursa u obavljanju poljoprivredne djelatnosti.*³¹

Među ovim definicijama moguće je istaknuti još jednu, koja tumači poljoprivredno obiteljsko gospodarstvo kao proizvodno-ekonomsku jedinicu sa strukturom poljoprivrede proizvodnje i veličinom posjeda koja omogućuje opstanak, razvitak te unosno poslovanje kao i zapošljavanje članova obitelji u prosjeku tri generacije, odnosno djed, sin te unuk.³² Sam značaj obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva moguće je analizirati i prema njegovom udjelu na prostorima Republike Hrvatske (tablica 1), uzimajući, naravno, u obzir i površinu pojedine županije.

Tablica 1. Broj i udio obiteljskog gospodarstva u Republici Hrvatskoj, 2020.

Županija/Grad/Naselje	Broj OPG-a	Udio %
Bjelovarsko-bilogorska	10.581	6,8
Brodsko-posavska	6.440	4,2
Dubrovačko-neretvanska	7.791	5,0
Grad Zagreb	5.182	3,4
Istarska	5.766	3,7
Karlovačka	5.944	3,8
Koprivničko-križevačka	9.385	6,1
Krapinsko-zagorska	7.890	5,1
Ličko-senjska	4.398	2,8
Međimurska	4.367	2,8
Osječko-baranjska	11.360	7,3
Požeško-slavonska	4.686	3,0
Primorsko-goranska	3.532	2,3
Sisačko-moslavačka	8.405	5,4
Splitsko-dalmatinska	12.610	8,2
Šibensko-kninska	4.880	3,2
Varaždinska	7.503	4,9
Virovitičko-podravska	6.103	3,9
Vukovarsko-srijemska	6.673	4,3
Zadarska	7.662	5,0
Zagrebačka	13.455	8,7
UKUPNO	154.679	100

Izvor: <https://www.apprrr.hr/upisnik-poljoprivrednika/>

³¹ Jurič, B., Kopecki, D., Grego, I. (2012.) Emocionalni aspekti marketiranja OPG-a u Hrvatskoj, Učenje za poduzetništvo, 2(1), str. 374

³² Martinović, B., Martinčić, J., Krpeljević, A., Žugec, I. (1997.) Poljoprivredno gospodarstvo-obnova i preporod, Agronomski glasnik, 58(2), str. 130

Na području Republike Hrvatske godine 2020. ukupno je registrirano 154.679 obiteljskih gospodarstava i, premda bi se moglo očekivati da je gospodarstava najviše u ravničarskim dijelovima, odnosno slavonskim županijama, najveći broj OPG-a je zabilježen na području Zagrebačke županije.

3.2. Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo (OPG) danas

Navodi se kako postoje tri konstitutivna elementa koja kao takva sačinjavaju poljoprivredno gospodarstvo:³³

- Obitelj ili kućanstvo,
- Posjed,
- Gospodarstvo u užem smislu.

Kada je riječ o prvom elementu, **obitelji ili domaćinstvu**, radi se o društvenoj zajednici unutar koje se odvija biološka reprodukcija, odnosno unutar koje se obavljaju aktivnosti nužne za opstanak zajednice. Unutar samog domaćinstva vladaju određeni odnosi među članovima jedinice, tj. mladima i starima, muškarcima i ženama. Što se tiče kućedomaćina ili „starješine“, glava obitelji je usmjerena na organizaciju te na upravljanje obiteljskim poslovima i ona predstavlja obitelj, ali i gospodarstvo prema vanjskom svijetu.³⁴

Međutim, nisu isključivo obitelj ili kućanstvo preduvjet uspješnog razvitka poljoprivrednog gospodarstva. Prema istraživanju razvitka staračkog domaćinstva i suvremenog gospodarstva u kojemu su obuhvaćeni najbitniji čimbenici u razvoju gospodarstva, kao što su vlasnički odnosi, međuljudski odnosi unutar pojedinih gospodarstava, načini donošenja odluka i organizacija poslova te osobine pojedinaca, utvrđeno je da je svako gospodarstvo jedinstveno.³⁵ Iako vanjski uvjeti mogu biti identični, snaga razvoja pojedinog gospodarstva ovisi o poduzetnosti gospodara, osjećaju za uspješni poslovni potez i spremnost na rizik koji donose promjene. U uvjetima kakve danas poznajemo na hrvatskom tržištu, konkurentnost je postala glavni čimbenik održivosti poljoprivrede te se stoga vrlo velika pozornost mora posvetiti

³³ Defilippis, J. (2009.) Razvoj obiteljskih gospodarstava Hrvatske i zadrugarstvo, Sociologija i prostor, 43(1)

³⁴ Ibidem, str. 44

³⁵ Franić, R. (1993.) Uloga poduzetnog gospodara u razvitku obiteljskog gospodarstva, Agronomski glasnik, 55(3), str. 221-230. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/147566> (Datum pristupa: 20.07.2021.)

procesima upravljanja gospodarstvom.³⁶ Za ostvarenje konkurentnosti na tržištu te uspješnog poslovanja, danas se upravitelji poljoprivrednih gospodarstava moraju puno više posvetiti razvijanju menadžerskih osobina i poslovnog odlučivanja nego je to bio slučaj u prošlosti. Obiteljska poljoprivredna gospodarstva nisu samo gospodarske već i socijalne jedinice te su im zbog toga konkurentnost i poslovna uspješnost temeljni preduvjeti održivosti, ali i održivosti cijele ruralne sredine.³⁷

Posjed predstavlja drugu sastavnicu. Posjed je u velikoj većini slučajeva upravo u vlasništvu obitelji, odnosno isti se kroz cjelokupan naraštaj obitelji nastoji očuvati, a po mogućnosti i uvećati. Odnosi unutar obitelji stoga obuhvaćaju i odnose spram zemljišnog posjeda. Isto tako ovdje su vrlo točno poznate i radne obveze te uloge za svakog pojedinog člana obitelji.

Što se tiče zadnje stavke, **gospodarstva**, radi se o proizvodnoj jedinici koja se sastoji od posjeda te od ukupne radne snage obitelji koja je angažirana u proizvodnji. Radi se dakle o gospodarskom subjektu u pravnom te u ekonomskom smislu.

Obiteljska poljoprivredna gospodarstva stoga predstavljaju jedan od temeljnih operativnih modela koji se odnosi na poljoprivredna gospodarstva. Upravo su obiteljska gospodarstva stoljećima osiguravala konkurentan rast europskog poljoprivrednog sektora. U njih su se ulagale velike količine političkog kapitala. Dodatna vrijednost modela obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava naglašava se unutar Europske unije. Naime, u Vijeću Europske unije još je godine 2013. izrečeno kako obiteljska poljoprivredna gospodarstva imaju vrlo bitnu ulogu u procesu ispunjavanja ciljeva Zajedničke provedbe politike te na taj način osiguravaju održivost poljoprivrednog sektora Europske unije.

Može se stoga reći kako obiteljska poljoprivredna gospodarstva predstavljaju temelj na kojemu europska poljoprivreda funkcionira dulji niz stoljeća. Od samog osnivanja Europske unije poljoprivreda se nalazi u središtu pozornosti radi svog vrlo snažnog i ambicioznog političkog okvira. Obiteljska poljoprivredna gospodarstva ujedno su i najčešći model poljoprivrednih poduzeća na području Europe.

Važno je napomenuti kako ne postoji neki opći standardizirani koncept koji točno opisuje obiteljska poljoprivredna gospodarstva. Oko 97% svih poljoprivrednih gospodarstava u EU-u

³⁶ Hadelan, L., i Franić, R. (2006.) Upravljanje poljoprivrednim gospodarstvom kao čimbenik konkurentnosti poljoprivrede, *Agronomski glasnik*, 68(4), str. 287-304. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/175999> (Datum pristupa: 20.07.2021.)

³⁷ *Ibidem*, str. 301.

u vlasništvu su jedne fizičke osobe, ali njihovo funkcioniranje je vrlo složeno te im je stoga neophodna pomoć države koja pomoću svojih institucija i mjera ekonomske politike potiče one čimbenike koji će povoljno utjecati na razvijanje i širenje uspješnih i naprednih gospodarstava.³⁸

Većina poljoprivrednih gospodarstava donedavno se pretežno temeljila na obiteljskoj tradiciji, odnosno obitelj bi nastavila posjedovati i upravljati zemljom koju su prije nje obrađivali njezini djedovi, roditelji, itd. Na ovaj način održava se kulturalna tradicija i vrijednosti. U ovakvim gospodarstvima većinu posla obavljaju upravo članovi obitelji, a većina prihoda upravo se ostvaruje od poljoprivrede. Takve obitelji žive na samom poljoprivrednom imanju ili u neposrednoj blizini imanja. Obiteljska gospodarstva slijede različite ciljeve u svojim poljoprivrednim aktivnostima, tako da jedan dio gospodarstava poljoprivredu doživljava kao biznis kojemu je primarni cilj stvaranje dohotka i u konačnici profit, dok drugi dio ističe važnost poljoprivrede kao tradicije koju treba održati.³⁹

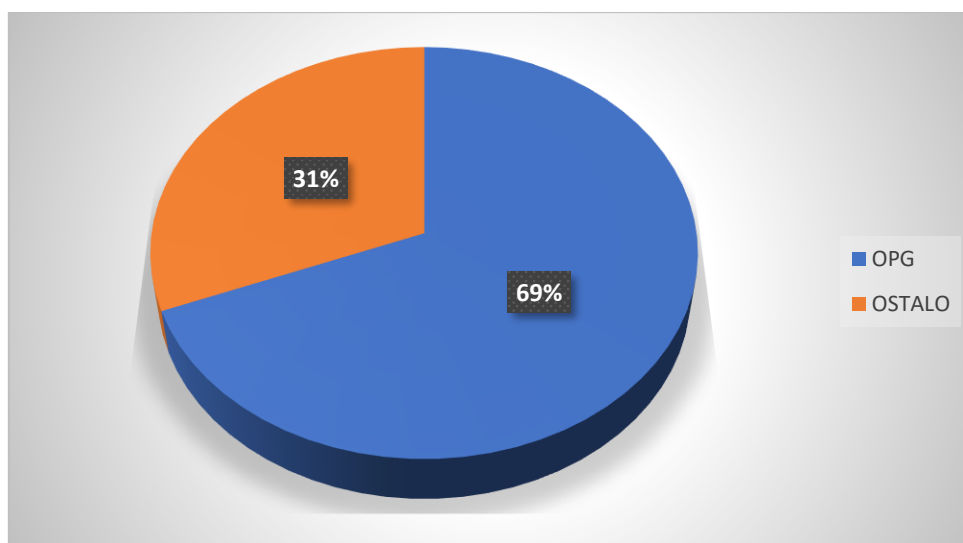
Obiteljska poljoprivredna gospodarstva pokrivaju oko 69% poljoprivrednog zemljišta Europske unije s prosječnom površinom oko 10 hektara (grafikon 1). Za usporedbu, korporativna gospodarstva su oko 15 puta veća. Upravo iz ovog razloga obiteljska poljoprivredna gospodarstva se doživljavaju kao manja poduzeća. Važno je napomenuti kako nisu sva obiteljska poljoprivredna gospodarstva veličine samo 10 hektara, najviše je onih gospodarstava površine 100 i više hektara, a 60% takvih drže obitelji.

Ono po čemu se obiteljska poljoprivredna gospodarstva razlikuju su aktivnosti kojima se bave, resursima o kojima ovise kao i o stupnju integriranosti u samo tržište, konkurentnosti i udjelu radne snage.

³⁸ Franić, R. (1993.) Uloga poduzetnog gospodara u razvitku obiteljskog gospodarstva, *Agronomski glasnik*, 55(3), str. 221-230. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/147566> (Datum pristupa: 20.07.2021.)

³⁹ Franić, R., Kumrić, O., i Hadelan, L. (2009.) Utjecaj pridruživanja Europskoj uniji na strateške planove obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, *Agronomski glasnik*, 71(2), str. 161-176. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/39812> (Datum pristupa: 20.07.2021.)

Grafikon 1. Udio obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u EU

Izvor: izrada autora prema podacima Eurostata

Vidljivo je prema konkretnom udjelu kako obiteljska poljoprivredna gospodarstva imaju vrlo velik značaj. Naglašava se kako su obiteljska poljoprivredna gospodarstva daleko više od posla. Naime, riječ je zapravo o svojevrsnom načinu života. Obiteljska se gospodarstva smatraju najučestalijim modelom poljoprivrednih gospodarstava dulji niz stoljeća i kao takva su osigurala rast europskog poljoprivrednog sektora. Današnji agrarno-politički okvir ZPP-a napravljen je na način da se u obzir uzimaju različiti modeli poljoprivrede koji postoje unutar Unije, a posebna pažnja se posvećuje obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima.⁴⁰

Drugim riječima Europska unija je stoga usmjerena prema segmentu zadovoljavanja očekivanja građana za osiguranjem zdravstveno ispravne hrane pa samim time nastoji ispuniti stalno rastuća očekivanja u smislu sigurnosti, kvalitete, podrijetla i raznovrsnosti hrane..

Kada se promatra Europska unija u cjelini, članovi obitelji obavljaju više od 90% redovitih poslova na poljoprivrednom gospodarstvu i to uz najveći udio oko 96% u novijim zemljama članicama, a nešto manji udio od 81% u Njemačkoj i Ujedinjenom Kraljevstvu.⁴¹ Sam značaj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava je velik, a poglavito se ističe stavka globalne sigurnosti hrane s naglaskom na očuvanje prirodnih resursa. Naime, obiteljska poljoprivredna

⁴⁰ Šundalić, A., Mesarić, J., Pavić, Ž. (2010.) *Suvremeni seljak i informacijska tehnologija*, Ekonomski vjesnik/Econviews: Review of contemporary business entrepreneurship and economic issues, 23(1)

⁴¹ Jurič, B., Kopecki, D., Grego, I. (2012.) *Emocionalni aspekti marketiranja OPG-a u Hrvatskoj*, Učenje za poduzetništvo, 2(1)

gospodarstva imaju posebno značenje zbog toga što na pozitivan način utječu na prehrambenu sigurnost. Isto tako obiteljska poljoprivredna gospodarstva su usmjerena na očuvanje bioraznolikosti i održivosti prirodnih resursa. Obiteljska poljoprivredna gospodarstva čuvaju ruralni prostor te jačaju lokalnu ekonomiju. Isto tako obiteljska poljoprivredna gospodarstva zapošljavaju ljude. Iz navedenih razloga potrebno je i dalje podržavati rast i razvitak obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava.

S druge strane, u Hrvatskoj je, od njezinog osnivanja do danas, jako izražena uloga turizma kao okosnica politike gospodarskog razvitka te je stoga promicanje turizma na obiteljskim gospodarstvima prihvaćeno kao prihvatljiv oblik dopunjavanja poljoprivrednog dohotka i općenito gospodarskog razvoja u ruralnim područjima. Opravdanost ovih ulaganja potvrđuju empirijske analize učinaka državne podrške tim gospodarstvima te ističu nužnost dugoročne financijske i tehničke podrške takvim oblicima ruralnog turizma.⁴²

3.3. Zakon o obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu NN 29/2018

Koliko je pitanje OPG-a važno za hrvatsko gospodarstvo, govori i činjenica da je njihovo poslovanje regulirano posebnim zakonom. Zakon o obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu uređuje uvjete za obavljanje poljoprivredne djelatnosti i povezanih dopunskih aktivnosti na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima te utvrđuje proceduru za upis u Upisnik obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Navodi se kako je isti strateški vrlo bitan organizacijski oblik poljoprivrednog gospodarstva na području Republike Hrvatske.

Što se tiče ciljeva održivog razvoja OPG-a na području Hrvatske usmjereni su prema ostvarivanju načela opće sigurnosti hrane i očuvanja prirodnih poljoprivrednih resursa i to usmjeravanjem prema unaprjeđenju poslovanja i povećanju konkurentnosti OPG-a te jačanju društvene, socijalne, gospodarske i ekološke uloge.

Prilično preciznom i složenom definicijom tumači se tko čini radnu snagu na OPG-u, odnosno tko su sve članovi obitelji, no ukratko se članovima obitelji smatraju svi članovi koji su u bračnim, izvanbračnim, rodbinskim krvnim i zakonskim vezama.

⁴² Franić, R., i Grgić, Z. (2002.) Agroturizam na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu u Hrvatskoj– Pretpostavke i izgledi razvitka- Studij slučaja, *Agriculturae Conspectus Scientificus*, 67(3), str. 131-141. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/12388> (Datum pristupa: 20.07.2021.)

3.4. Poljoprivreda i dopunske djelatnosti OPG-a

Kada je riječ o dopunskim djelatnostima na OPG-u, one obuhvaćaju različite proizvodne kao i uslužne djelatnosti koje su povezane s poljoprivredom, odnosno koje omogućuju bolje korištenje proizvodnih kapaciteta, kao bolje korištenje znanja, vještina i rada članova obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva. Preduvjet za pokretanje dopunskih djelatnosti prije svega je upisivanje u Upisnik OPG-a kao organizacijskog oblika gospodarskog subjekta samog poljoprivrednika. Što se tiče fizičke osobe, navedena unutar organizacijskog oblika obiteljsko poljoprivrednog gospodarstva može obavljati djelatnosti vezane uz proizvodnju poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu, proizvodnju neprehrambenih proizvoda i predmeta opće uporabe, pružanje ugostiteljskih, turističkih i drugih usluga na OPG-u, pružanje ostalih sadržaja kao i aktivnosti na OPG-u.

Kako bi se ostvarila prava za upis dopunske djelatnosti nužno je najprije ispuniti obrazac zahtjeva za upis, a uz navedeni obrazac nužno je priložiti ujedno i dokaze koji se odnose na udovoljavanje uvjeta namijenjenih za obavljanje pojedine dopunske djelatnosti, odnosno:⁴³

- „a) Dokaz o upisu u registar poreznih obveznika sukladno poreznim propisima
- b) Dokaz o upisu u registar trošarinskih obveznika u skladu s posebnim propisom kojim se uređuje trošarinski sustav oporezivanja
- c) Dokaz o registraciji i/ili odobravanju objekta u poslovanju s hranom i/ili predmetima opće uporabe
- d) Dokaz o registraciji i/ili odobravanju objekta i/ili subjekata u poslovanju s nusproizvodima životinjskog podrijetla koji nisu za prehranu ljudi
- e) Rješenje o odobrenju za pružanje ugostiteljskih usluga u skladu s posebnim propisom kojim su uređene te usluge
- f) Preslik ovjerene sanitarne knjižice ukoliko se radi o kontaktu s hranom
- g) Dokaz o osposobljenosti za obavljanje zanimanja tradicijskog obrta

⁴³ savjetodavna.hr, datum pristupanja 31.07.2021.

h) Izjava o poznavanju tradicijskih vještina.“ (savjetodavna.hr).

Sam obrazac zahtjeva kao i navedeni dokazi se moraju podnijeti prije početka obavljanja dopunske djelatnosti.

3.5. Program ruralnog razvoja RH za 2014.-2020.

Primarni cilj ruralnog razvoja je poboljšanje standarda, materijalnog i društvenog bogatstva ruralnog stanovništva svih slojeva i regija, a državna intervencija mora motivirati gospodarstva da prihvate promjene koje će ostvariti poboljšanje.⁴⁴ U Republici Hrvatskoj se prije njezina osnutka vodila agrarna politika kojoj je osnovni cilj bio pojačani rast poljoprivredne proizvodnje. Zakonska podloga kojom se uređuje raspolaganje resursima u poljoprivrednom sektoru i njihova zaštita, sa stajališta ruralnog razvoja, počinje se stvarati sredinom 1990-ih.⁴⁵ Politika ruralnog razvoja ustanovljuje održivi okvir za budući razvoj ruralnih područja, a njezina su glavna načela decentralizacija odgovornosti i fleksibilnost programiranja temeljena na ponuđenim akcijama koje se moraju primijeniti i usmjeriti u skladu sa specifičnim potrebama država članica EU, uvažavajući potrebu očuvanja ruralnih područja diljem EU.⁴⁶ Program ruralnog razvoja RH za 2014.-2020. donesen je na temelju Odluke o odobrenju, a predstavlja zapravo svojevrsnu krunu dugotrajnog procesa unutar kojeg su bili uključeni različiti stručnjaci. Program je bio vrijedan 2,4 milijarde eura.

Navedenim programom definira se ukupno 19 mjera kojima je temeljni cilj usmjeren prema povećanju konkurentnosti hrvatske poljoprivrede, šumarstva, ali ujedno i prerađivačke industrije. Mjere programa usmjerene su na unaprjeđenje životnih i radnih uvjeta unutar ruralnih područja. Mjere uključuju:⁴⁷

- „Prenošenje znanja i aktivnosti informiranja,

⁴⁴ Franić, R., Žimbek, T., i Grgić, Z. (2003.) Agrarna politika u Republici Hrvatskoj na putu od poljoprivrednoga do održivoga ruralnog razvitka, Društvena istraživanja, 12(6-68), str. 1027-1049. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/19274> (Datum pristupa: 20.07.2021.)

⁴⁵ Franić, R. (2006.) Politika ruralnog razvitka – nova prilika za Hrvatsku, Agronomski glasnik, 68(3), str. 221-235. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/26547> (Datum pristupa: 20.07.2021.)

⁴⁶ Franić, R. (2006.) Politika ruralnog razvitka – nova prilika za Hrvatsku, Agronomski glasnik, 68(3), str. 221-235. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/26547> (Datum pristupanja: 20.07.2021.)

⁴⁷ ruralnirazvoj.hr, datum pristupanja 31.07.2021.

- Savjetodavne službe, službe za upravljanje poljoprivrednim gospodarstvom i pomoć poljoprivrednim gospodarstvima,
- Sustavi kvalitete za poljoprivredne proizvode i hranu,
- Ulaganja u fizičku imovinu,
- Obavljanje poljoprivrednog proizvodnog potencijala narušenog elementarnim nepogodama i katastrofalnim događajima te uvođenje odgovarajućih preventivnih aktivnosti,
- Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja,
- Temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima,
- Ulaganja u razvoj šumskih područja i poboljšanje održivosti šuma,
- Uspostava proizvođačkih grupa i organizacija,
- Poljoprivreda, okoliš i klimatske promjene,
- Ekološki uzgoj,
- Plaćanje područjima s prirodnim ograničenjima ili ostalim posebnim ograničenjima,
- Dobrobit životinja,
- Suradnja
- Upravljanje rizicima
- Financiranje dodatnih nacionalnih izravnih plaćanja za Hrvatsku,
- LEADER (CLLD)“ (ruralnirazvoj.hr).

3.6. Program državne potpore za iznimno osjetljive sektore u poljoprivredi

Državne potpore se definiraju kao oblik intervencije kojom država transferira sredstva određenom dijelu gospodarstva ili pojedinom privrednom subjektu s ciljem poticanja gospodarske aktivnosti.⁴⁸ Zbog svojih karakterističnih obilježja i specifičnosti, poljoprivreda ima poseban status u sustavu državnih potpora kako zbog samih obilježja poljoprivrednog zemljišta tako i same proizvodnje i tržišta poljoprivrednih proizvoda. Na temelju rezultata učinaka intervencije države u poljoprivredi ustanovljeno je da niti znatne proračunske isplate

⁴⁸ Franić, R., Marinović, M., i Zrakić, M. (2011.) Utjecaj državnih potpora na vrijednost i samodostatnost poljoprivredne proizvodnje u Hrvatskoj, *Agronomski glasnik*, 73(4-5), str. 227-244. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/79941> (Datum pristupa: 20.07.2021.)

u obliku subvencija vrlo često nisu uspijevale nadoknaditi gubitke proizvođačima.⁴⁹ Program državne potpore za iznimno osjetljive sektore u poljoprivredi obuhvaća oblike plaćanja iznimno osjetljivim sektorima, vezano za plaćanja koja su prijavljena Europskoj komisiji i to putem mjera koje se odnose na postojeće državne potpore za razdoblje od 2013. Premda se Program obnavlja i objavljuju nove inačice (2020., 2023. g.), ciljevi su uglavnom postojani i odnose se na unaprjeđenje uzgoja unutar sektora koji se odnosi na mliječno govedarstvo, unaprjeđenje sektora svinjogojstva, unaprjeđenje sektora vezanog uz proizvodnju duhana, unaprjeđenje proizvodnje maslinovog ulja kao ujedno i očuvanje izvornih i zaštićenih vrsta kao ujedno i kultivara poljoprivrednog bilja.

Kako bi poljoprivrednici iz tih sektora i područja mogli koristiti sredstva predviđena Programom, postoje određeni uvjeti prihvatljivosti. Korisnici potpora navedenog Programa obuhvaćaju poljoprivrednike koji su upisani unutar Upisnika poljoprivrednika koji podnose jedinstveni zahtjev za potporu i to u skladnosti s člankom 21. Zakona o poljoprivredi. Isto tako poljoprivredne površine za koje se konkretno podnosi zahtjev su površine koje moraju biti upisane u ARKOD sustav. Nadalje, grla za koja se podnose zahtjevi namijenjeni za potporu moraju biti na propisan način označena i evidentirana unutar Jedinstvenog registra domaćih životinja.

⁴⁹ Franić, R. (2005.) Subvencije u hrvatskoj poljoprivredi i prilagodba EU, Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci, 23(1), str. 133-150. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/1757> (Datum pristupa: 20.07.2021.)

4. OBITELJSKA POLJOPRIVREDNA GOSPODARSTVA ISTRE I KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKE ŽUPANIJE

U nastavku rada prikazani su rezultati empirijskog istraživanja provedenog na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima na području Istarske i Koprivničko-križevačke županije.

4.1. Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo Istarske županije

Poljoprivreda je u Istri tradicionalno važna ekonomska djelatnost, čemu pogoduju raspoloživi prirodni resursi – kvalitetno poljoprivredno zemljište i vodni resursi. Razvoj poljoprivrede je s jedne strane potaknut blizinom mora i turističkom potražnjom, ali s druge je ograničen zbog potrebe zaštite podzemnih i nadzemnih voda i mora. Razvoj također usporava relativno slaba infrastruktura za navodnjavanje, nerazvijena prerađivačka industrija i u novije vrijeme sve ozbiljniji zahtjevi za zaštitom okoliša uz istodobno sve veće rizike uzrokovane klimatskim promjenama (suše, poplave, oluje i sl.).

Najzastupljenije poljoprivredne grane u Istri su vinogradarstvo i vinarstvo, stočarstvo (govedarstvo, peradarstvo, svinjogojstvo, ovčarstvo), maslinarstvo (maslina, maslinovo ulje), povrćarstvo, ratarstvo, proizvodnja ukrasnog i krmnoga bilja te sjemenarstvo.

Trenutna agrarna struktura nije osobito povoljna za intenzivan razvoj suvremene i specijalizirane poljoprivredne proizvodnje i predstavlja osnovnu prepreku postizanju proizvodnje konkurentne s poljoprivredom EU. Glavni su poljoprivredni proizvođači obiteljska gospodarstva, koja posjeduju više od 80% ukupnih poljoprivrednih površina, Istarska županija ima registriranih 5.766 obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava i 243 samoopskrbna poljoprivredna gospodarstva (SOPG). Veličina poljoprivrednog posjeda je razmjerno mala, a posjedi su rasparcelirani (<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/730/poljoprivreda>).

U Istarskoj županiji se prema upisniku Ministarstva poljoprivrede bilježe sljedeća obiteljska poljoprivredna gospodarstva kao najveća (tablica 2).

Tablica 2. Popis važnijih OPG-ova u Istarskoj županiji

Redni broj - Upisnik Ministarstva Poljoprivrede	Naziv	Adresa
1. 118	OPG Nenad Kuftić	52206 Marčana, Marčana 480
2. 385	OPG Lorena Stipančić	52100 Pula, Olge Ban 6
3. 399	OPG Vilim Belović	52474 Brtonigla, Palih boraca 2a
4. 413	PO Farma Jola - Jolanta Pavlović	52475 Savudrija, Franceskija
5. 743	OPG Biserka Banković Akelić	52100 Pula, Cara Emina 5
6. 803	Fimas d.o.o.- Mario Paunović	10090 Zagreb, Bolnička cesta 59
7. 859	Obrt za vinogradarstvo i vinarstvo Matijašić - Darko Matijašić	52424 Motovun, Pekasi 37, Zamaški Dol
8. 868	Kabola d.o.o. Marino Markežić	52462 Momjan, Kanedolo 90
9. 872	OPG Filip Opatić	52402 Cerovlje, Čohilji 23
10. 883	OPG Korina Siljan	52100 Pula, Castropola 41
11. 913	OPG Vesna Peteh	52210 Rovinj, Moncierlongo bb
12. 933	Brassica d.o.o. - Aleksej Červar	51410 Opatija, Radnička 14
13.967	OPG Boris Šuran	52444 Tinjan, Srbinjak 50
14. 1889	Mongarsel d.o.o.	52210 Rovinj, Pusta 5a
15. 1133	Ursaria d.o.o. Franko Radovčić	52450 Vrsar, Dalmatinska 8
16. 1185	OPG Korado Sergović	52210 Rovinj, 43. istarske divizije 17
17. 1216	Clai d.o.o.	52460 Krasica, Brajki 105
18. 1204	OPG Nediljko Landeka	52100 Pula, Krležina 39
19. 1420	OPG Marino Pripuzović	52216 Galižana,
20. 1460	OPG Sandi Chiavalon	52215 Vodnjan, Vladimira Nazora 16
21. 1533	OPG Marko Stopar	52462 Merišće, Merišće 36
22. 1543	Stancija St. Antonio d.o.o.	52215 Vodnjan, Giovanni A. Della Zonca 35 A
23. 1545	OPG Lupieri Giuseppe	52215 Vodnjan, 1. maja 5
24. 1556	OPG Valter Šarić	52215 Vodnjan, Trgovačka 40
25. 1616	I.S.M.A. d.o.o.	52210 Rovinj, Sv. Križ 53
26. 1664	OPG Milan Krušvar	52420 Buzet, Prodani 11
27. 1677	Ugostiteljski obrt Milan	52100 Pula, Stoja 4
28. 1959	Obrt za uzgoj maslina Magran vl. Nikola Bodiš	52203 Ližnjan, Ližnjan 52a
29. 1967	Obrt za uzgoj goveda za mlijeko i priplod "Filice"	52342 Svetvinčenat, Svetvinčenat 3
30. 1979	OPG Marko Komparić	52100 Pula, Negrijeva 5
31. 2021	OPG Marija Komić	52215 Vodnjan, S. Martin 5
32. 2267	OPG Valter Ristić	52215 Vodnjan, Istarska 41

33. 486229	Signal projekt d.o.o.	52100 Pula, Grubišina 15
34.	OPG Šuran Petar	52210 Rovinj, Calandra 1a
35.	OPG Istarske bobbe	52100 Pula, Jakova Puljanina 15
36.	OPG Alessandro Farina	52463 Višnjan, Farini 16
37.	OPG Debeljuh Dino	52470 Vardica, Kovilje 45
38. 2013	OPG Enio Zubin	52470 Umag, Buščina 18b
39. 2019	Obrt Grafoplast vl. Enio Zubin	52470 Umag, Buščina 18b
40. 170089	OPG Darinka Družetić	52444 Tinjan, Červari 68
41. 1607	Stancija Kumparička d.o.o.	52208 Krnica, Cokuni 25
42.	OPG Ana Sarvan	52100 Pula, Mohorovičićeva 1
43.	OPG Sirotić Armanda	52420 Buzet, Franci 53
44. 499354	OPG Marini Danijela	52100 Pula, Trščanska ulica 28
45.	OPG Maurizio Kresina	52210 Rovinj, Fra Paolo Pellizer 8
46.	Škabići d.o.o.	52233 Šušnjevića, Škabići 28a, Zankovci
47.	OPG Nikola Prenc	52444 Tinjan, Tomičini 58
48.	Udruga ISTARSKO- Ekomuzej iz Vodnjana	52215 Vodnjan, Narodni Trg 8
49.	OPG Sanja Čubrilo	52100 Pula, Valturska 78/4
50. 495188	OPG Maretić Tedi	52000 Pazin, Kastavska 1/1
51.	OPG Vretenar Mateja	52403 Gračišće, Gračišće 78c
52.	OPG Puh Ivan	52342 Svetvinčenat, Peresiji 15
53.	OPG Gianfranco Ghirardo	52216 Galižana, Sigari 33
54.	Kampanjola d.o.o.	52342 Svetvinčenat, Svetvinčenat 3
55.	OPG Rasol Natalija	52100 Pula, Katalinića Jeretova 33
56.	OPG Lucija - Fam. Kalebić	52210 Rovinj, Girolama Curta 1
57.	OPG Ornelo Negri	55231 Nedešćina, Nedešćina 74
58.	OPG Nataša Kirin	52100 Pula, Valsaline 11
59.	OPG Zornada	52425 Roč, Roč 57
60.	OPG Vibor Matić , "LAVANDA FARM DEKLEVI"	52463 Višnjan, Deklevi 1, Deklevi
61.	OPG Davor Šuran	52444 Tinjan, Srbinjak 49
62.	OPG Jasena Mucić	52215 Vodnjan, Ulica 1. Maja 16

Izvor: <http://iep.com.hr/clanovi/> , preuzeto dana 31.07.2021.

4.2. Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo Koprivničko-križevačke županije

Nekoliko ključnih karakteristika različitih dijelova Županije:

1. Sjeveroistočni dio (dolina rijeke Drave):

Ovaj dio županije karakterizira ravnica koja je oblikovana rijekom Dravom. Glavna gospodarska aktivnost u ovom području je poljoprivreda, uz prisutnost značajnih nalazišta nafte i zemnog plina. Naselja su veća i koncentrirana, a neka od njih su počela pokazivati znakove urbanizacije zahvaljujući dobrim prometnim vezama s glavnim gradom, Koprivnicom. Koprivnica je glavno središte ovog područja, dok se manji grad Đurđevac nalazi na istočnom dijelu.

2. Brdski dio (Kalničko gorje i Bilogora):

Ovaj dio županije obuhvaća brežuljkasti reljef i podijeljen je dolinom Koprivničke rijeke. Bilogorski dio, smješten na sjeverozapadnom dijelu, ima niže vrhove. Kalničko gorje, s najvišim vrhom Kalnikom, zauzima drugi dio ovog brdskog područja. Naselja u ovom dijelu su mala i ruralna, osim grada Križevaca. Demografske karakteristike ovog prostora nisu povoljne.

Ova raznolikost prostora Koprivničko-križevačke županije ukazuje na različite izazove i prilike u svakom od tih područja. Središnji dio s dobrim prometnim vezama i urbanizacijom može imati različite potrebe i razvojne smjerove u usporedbi s ruralnim brdskim područjima koja se suočavaju s demografskim izazovima. Razumijevanje tih karakteristika ključno je za planiranje razvoja i resursnu alokaciju u županiji.

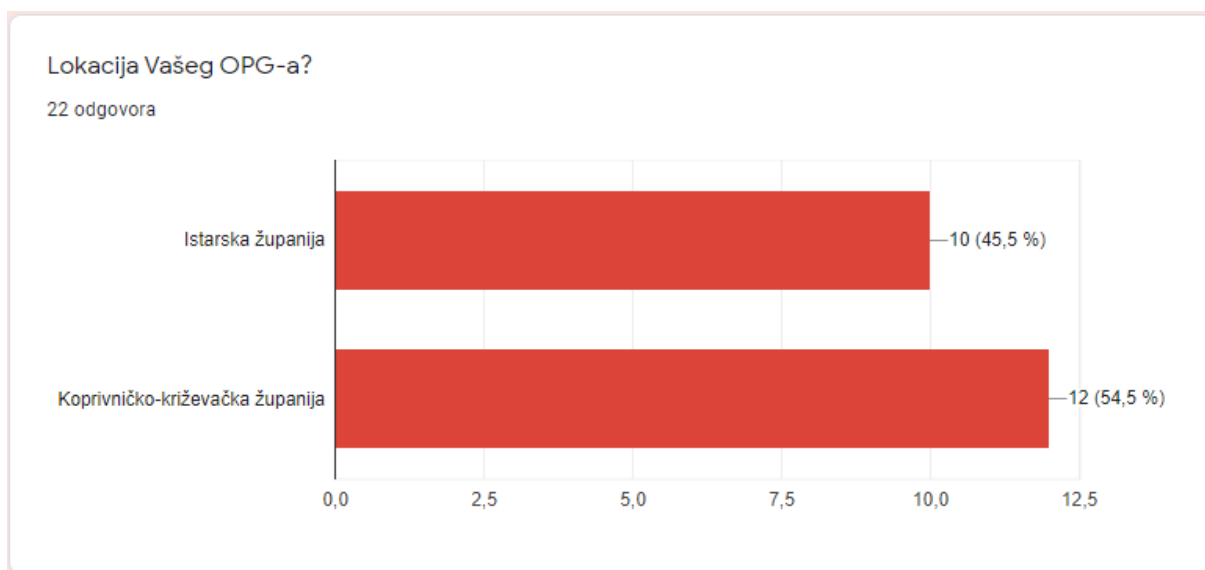
Za razliku od Istarske županije, ne postoji popis s nazivima OPG-ova na području Koprivničko-križevačke županije. Službeni podaci ipak potvrđuju kako se veći broj OPG-ova nalazi upravo u ovoj županiji, njih čak 9 385 te 375 SOPG-ova.

4.3. Rezultati ankete: mišljenje o održivoj poljoprivredi i primjena održivih praksi u poljoprivrednoj proizvodnji

Cilj ove ankete bio je prikazati kako i do koje mjere se u poljoprivrednoj praksi provode načela održivog razvoja na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima Istarske i Koprivničko-križevačke županije.

U nastavku rada prikazani su osnovni rezultati provedene ankete.

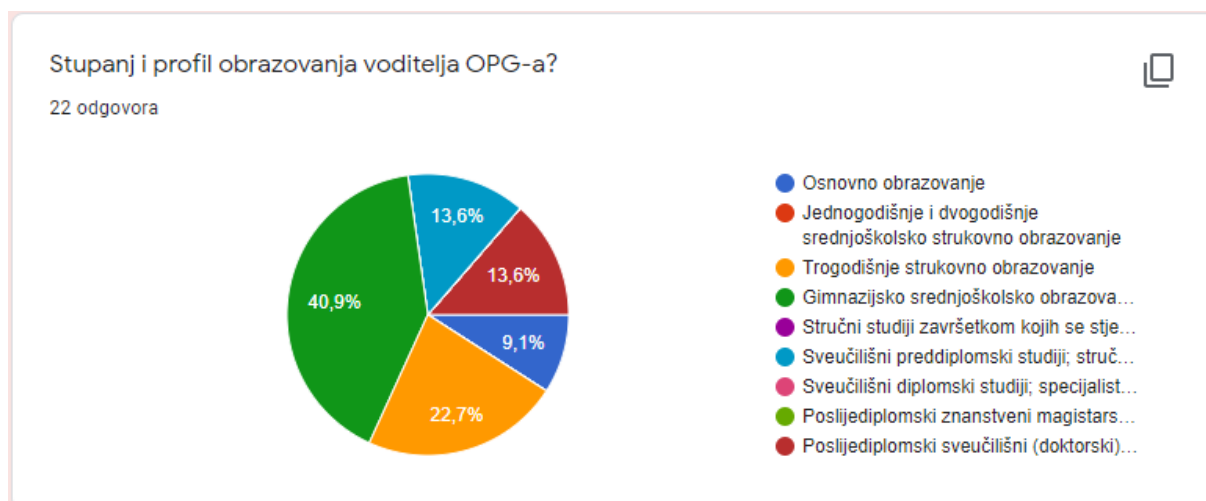
Grafikon 2. Prikaz lokacije OPG-a

Izvor: autor na temelju istraživanja

Veći udio ispitanika, članova OPG-a bio je iz Koprivničko-križevačke županije (54,5%).

Grafikon 3. Prikaz stupnja i profila obrazovanja voditelja OPG-a

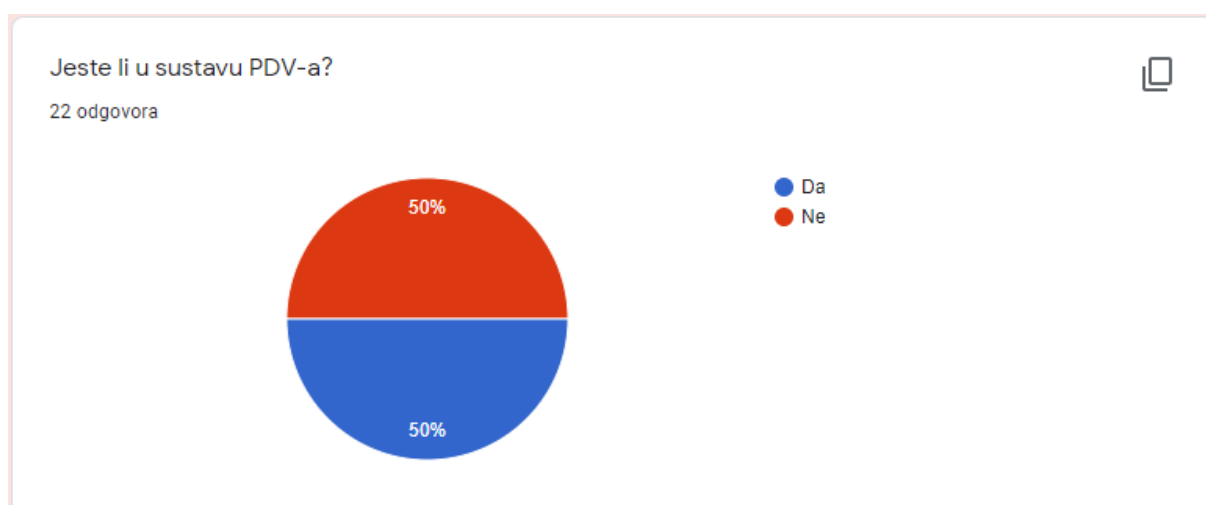
Izvor: autor na temelju istraživanja

Na temelju grafikona 3 vidljivo je kako najveći broj ispitanika ima završeno srednjoškolsko obrazovanje gimnazijskog smjera (40,9%). Drugi prema zastupljenosti su ispitanici trogodišnje strukovne škole (22,7%).

Poljoprivrednici u sustav poreza na dodanu vrijednost (PDV) ulaze kada ostvare vrijednost isporuka/ dobara veću od 10.684,19 eura (po sili Zakona) ili na vlastiti zahtjev, kada očekuju veći opseg poslovanja, investiciju ili prijavu na natječaje za poljoprivrednike iz europskih fondova.

Na sljedećem grafikonu prikazujemo strukturu OPG-ova prema sustavu PDV-a.

Grafikon 4. Prikaz OPG-ova prema sustavu PDV-a

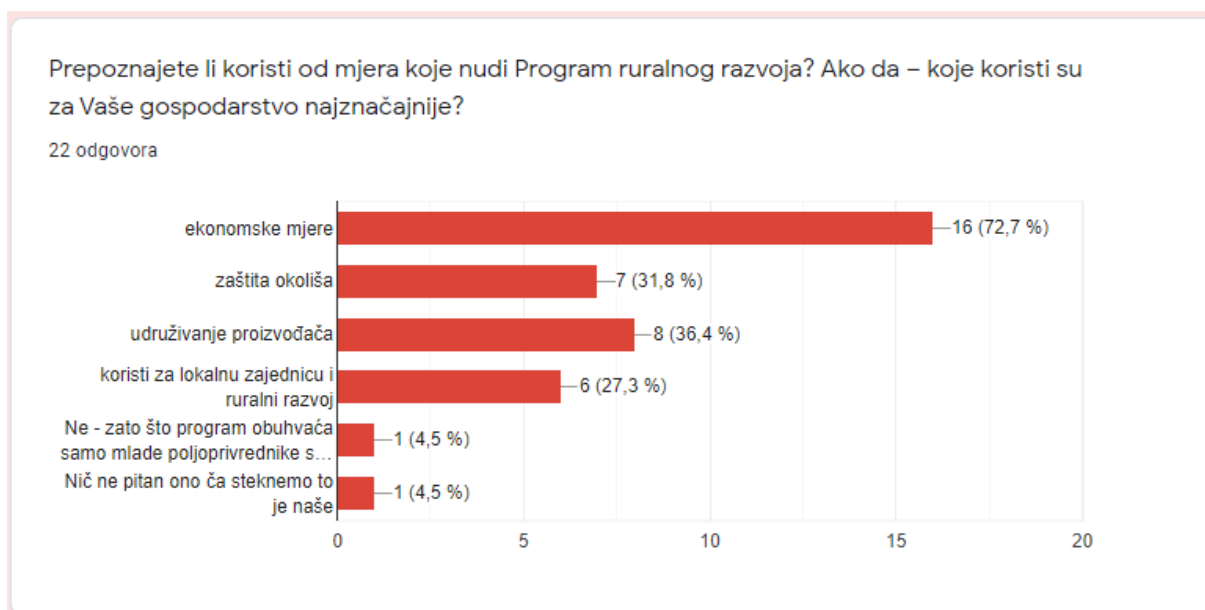

Izvor: autor na temelju istraživanja

Vidljivo je kako su ispitanici odgovorili jednako, odnosno pola OPG-ova je u sustavu PDV-a, a druga polovica nije.

Na temelju sljedećeg grafičkog prikaza (grafikon 5) moguće je vidjeti kako korisnici prepoznaju mjere u okviru Programa ruralnog razvoja i kako procjenjuju njihovu korist.

Grafikon 5. Prikaz korisnika prema mjeri Program ruralnog razvoja

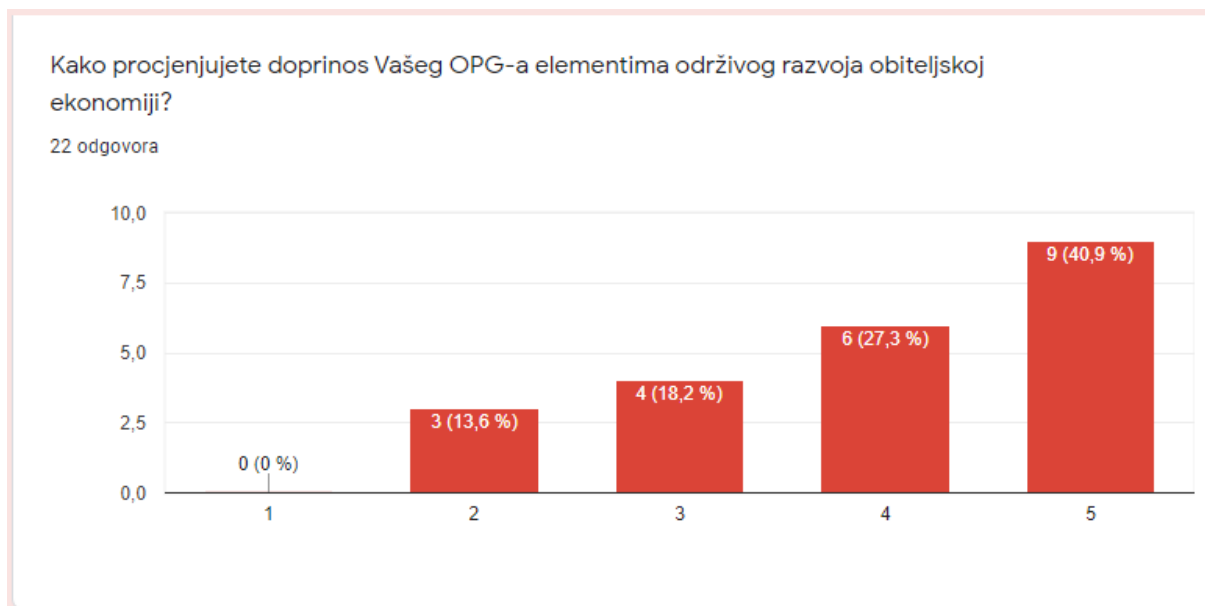

Izvor: autor na temelju istraživanja

Najveći broj sudionika je zadovoljan ekonomskim mjerama, njih 72,7%. Drugi prema zastupljenosti navode važnost zaštite okoliša (31,8%). Potom slijedi stavka udruživanja proizvođača (36,4%).

Sljedeći grafikon se odnosi na prikaz doprinosa OPG-a elementima održivog razvoja u obiteljskoj ekonomiji.

Grafikon 6. Prikaz doprinosa OPG-a elementima održivog razvoja u obiteljskoj ekonomiji

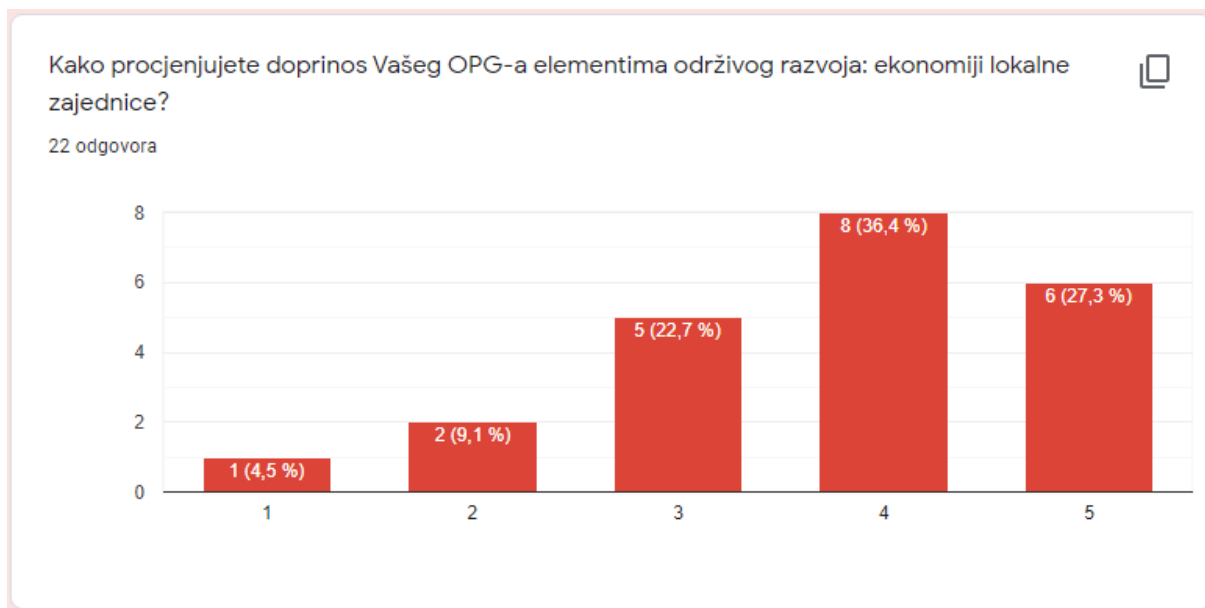

Izvor: autor na temelju istraživanja

Najveći dio ispitanika je ocijenio ocjenom 5 održivost razvoja obiteljske ekonomije, odnosno 40,9% ispitanika. Drugi prema zastupljenosti su oni koji su dali ocjenu 4, a riječ je o 27,3% ispitanika. Niti jedan ispitanik nije dao ocjenu 1. Možemo zaključiti kako su ispitanici svjesni ekonomske dimenzije održivog razvoja za svoje vlastito gospodarstvo.

Osim za vlastito poslovanje, zanimalo nas je prepoznaju li ispitanici važnost svog OPG-a u razvoju održive ekonomije lokalne zajednice. Grafikon 7 prikazuje procjene doprinosa OPG-a elementima održivog razvoja ekonomiji lokalne zajednice.

Grafikon 7. Prikaz procjene doprinosa OPG-a elementima održivog razvoja – ekonomija lokalne zajednice

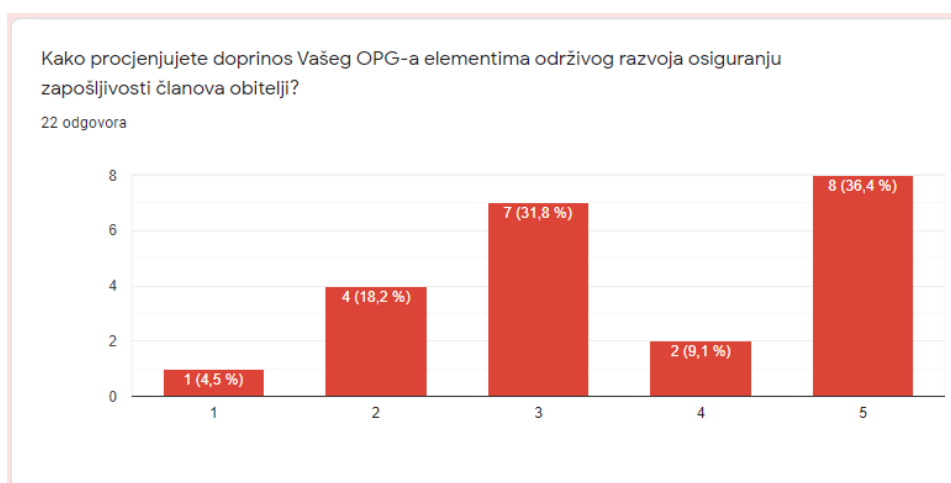

Izvor: autor na temelju istraživanja

Najveći broj ispitanika stavku ocjenjuje ocjenom 4 i to 36,4% ispitanika. Ocjenu 5 daje 27,3% ispitanika. Najmanji udio ispitanika daje ocjenu 1 i to 4,5% ispitanika. Utješno je ustanoviti kako većina ispitanika shvaća da njihovi OPG-ovi pridonose održivosti zajednice u kojoj žive i rade.

Sljedeći grafički prikaz (grafikon 8) prikazuje procjenu doprinosa OPG-a elementima održivog razvoja osiguranju zapošljivosti članova obitelji.

Grafikon 8. Procjena doprinosa OPG-a elementima održivog razvoja osiguranju zapošljivosti članova obitelji

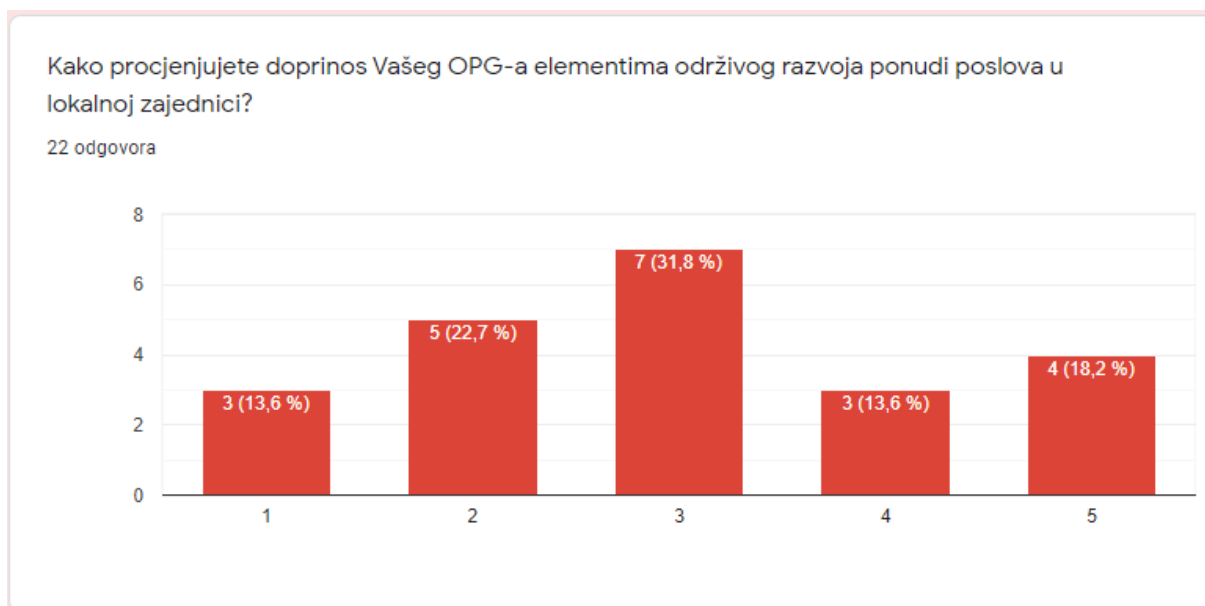

Izvor: autor na temelju istraživanja

Zanimljiva je distribucija odgovora ispitanika na pitanje o zapošljivosti. Najveći broj ispitanika daje ocjenu 5 i to 36,4% ispitanika, dok su drugi prema zastupljenosti oni koji daju ocjenu 3 i to 31,8% ispitanika.

Slijedeći grafički prikaz (grafikon 9) prikazuje procjene doprinosa OPG-a elementima održivog razvoja ponudi poslova u lokalnoj zajednici.

Grafikon 9. Prikaz procjene doprinosa OPG-a elementima održivog razvoja ponudi poslova u lokalnoj zajednici

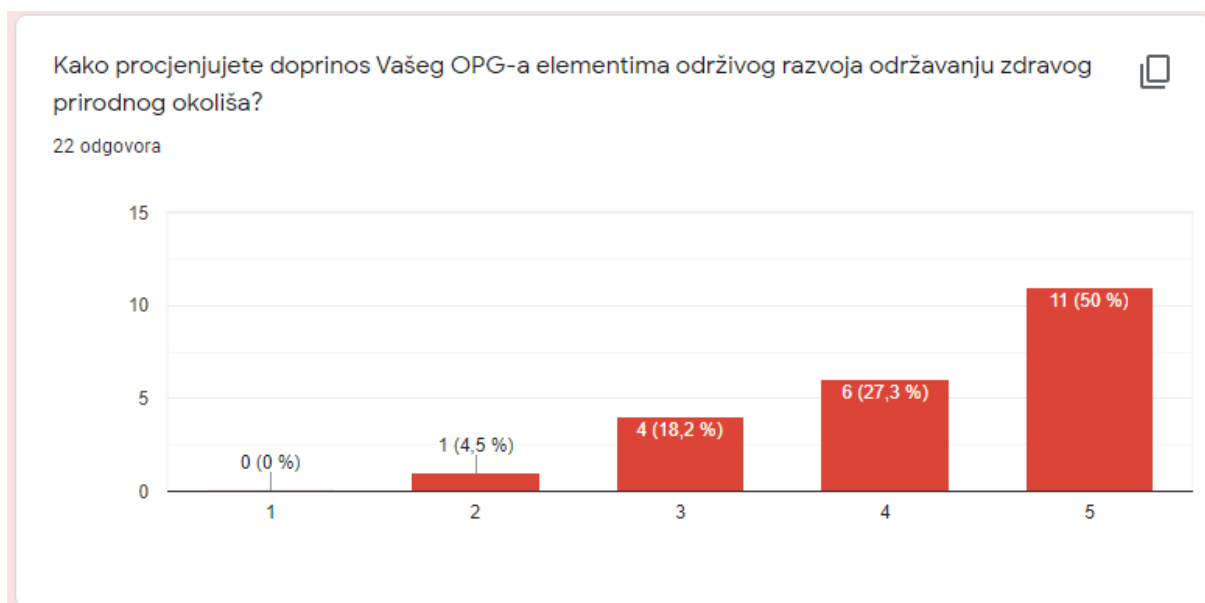

Izvor: autor na temelju istraživanja

Ova stavka označena je u najvećem broju slučajeva ocjenom 3 i to 31,8% ispitanika. Slijedi ocjena 2 i to 22,7% ispitanika. Ovakvi odgovori su razumljivi, s obzirom da su OPG-ovi više usmjereni na zapošljavanje vlastitih članova, a manje na ponudu poslova na tržištu rada.

Slijedeći grafički prikaz (grafikon 10) prikazuje procjene doprinosa OPG-a elementima održivog razvoja održavanju zdravog prirodnog okoliša.

Grafikon 10. Prikaz procjene doprinosa OPG-a elementima održivog razvoja održavanju zdravog prirodnog okoliša

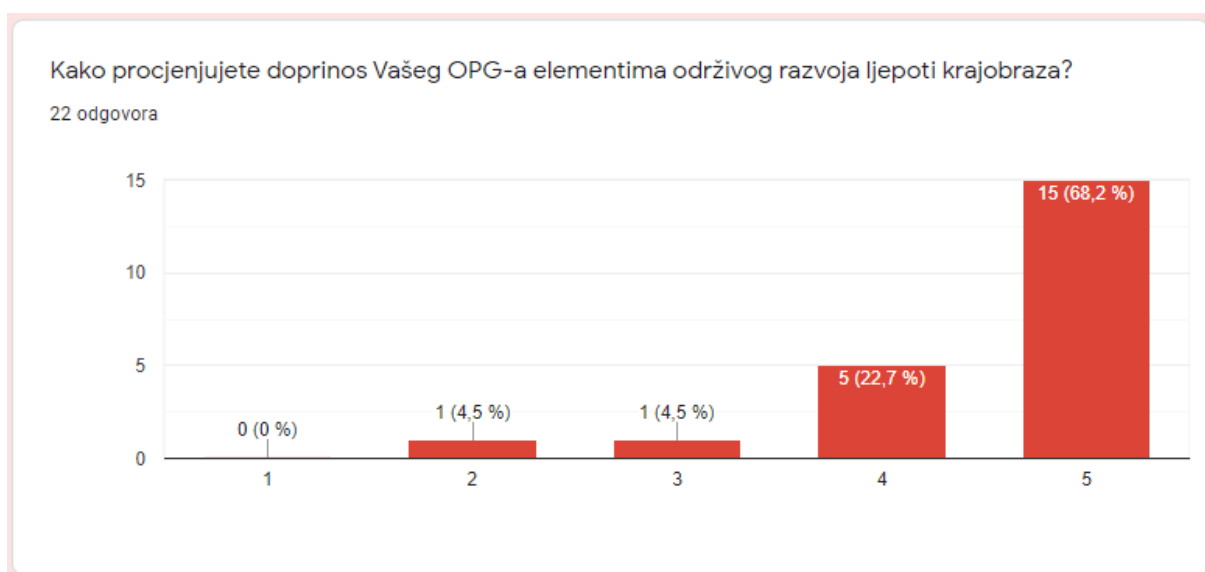

Izvor: autor na temelju istraživanja

Najveći broj ispitanika daje ocjenu 5 i to 50% ispitanika. Drugi prema zastupljenosti su s ocjenom 4 i to 27,3% ispitanika. Očito je kako se pojam održivog razvoja percipira ponajprije kao doprinos zdravlju okoliša.

Sljedeći grafikon (11) prikazuje procjenu doprinosa OPG-a elementima održivog razvoja u domeni ljepote krajobraza.

Grafikon 11. Procjena doprinosa OPG-a elementima održivog razvoja ljepoti krajobraza

Izvor: autor na temelju istraživanja

Najveći broj ispitanika ovu stavku ocjenjuje ocjenom 5 i to čak 68,2% ispitanika što je svakako najveći postotak zabilježen na temelju anketnog istraživanja. Ovakvi odgovori sugeriraju potrebu dodatnog istraživanja, s obzirom da su moguće izazvani emotivnom privrženosti vlastitom gospodarstvu.

5. ZAKLJUČAK

Obiteljska poljoprivredna gospodarstva prije svega predstavljaju jednu od temeljnih okosnica agrarnog razvitka. Konkretno, radi se o temeljnom obliku organiziranja poljoprivredne djelatnosti na području Republike Hrvatske. Na svjetskoj razini, moguće je navesti kako je čak 500 milijuna OPG-ova zaduženo za prehranjivanje svjetskog stanovništva. Ta gospodarstva čine nevjerojatnih 80% ukupnog broja poljoprivrednih gospodarstava. OPG-ovi ponajprije doprinose čovječanstvu proizvodnjom hrane. Međutim, pridonose i tako što osiguravaju održivo gospodarenje prirodnim resursima, a čuvaju i bioraznolikost OPG-ovi također doprinose i očuvanju lokalnih tradicija, identiteta i kulturnog nasljeđa.

Održivi razvoj predstavlja specifičan okvir za oblikovanje strategije koja se odnosi na kontinuirani ekonomski, ali i društveni napredak, tj. napredak bez ikakve štete za okoliš, za prirodne resurse koji su bitni za sve ljudske djelatnosti u budućnosti. Drugim riječima, razvoj se oslanja na iznimno ambicioznu ideju prema kojoj se nikako ne smije ugrožavati budućnost naraštaja koji dolaze.

Obilježja poljoprivrede i briga o potrošačima (kroz obuzdavanje cijena hrane) uglavnom ne omogućavaju poljoprivrednicima zadovoljavajući dohodak. Zbog toga poljoprivrednici traže dopunske izvore zarade, od kojih je u posljednje vrijeme popularan ruralni i agroturizam. Agroturizam je oblik turizma koji se fokusira na promociju ruralnih područja i njihovih poljoprivrednih aktivnosti. To uključuje posjete farmama, učenje o poljoprivrednim procesima i degustaciju lokalne hrane. Pritom je posebno važno da se u poslovanju gospodarstva pridržavaju načela održivog razvoja.

Cilj diplomskog rada je bio prikazati kako i do koje mjere se provodi održiva poljoprivreda na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima i to na primjerima OPG-ova Istarske i Koprivničko-križevačke županije. Anketa je provedena u razdoblju od veljače do svibnja 2021. godine.

Na temelju istraživanja utvrđeno je kako se na području Koprivničko-križevačke županije nalazi veći broj OPG-ova nego na području Istarske županije. Bez obzira na županiju, ispitanici su uglavnom zadovoljni službenim agrarno-političkim mjerama, točnije Programom ruralnog razvoja koji je nudio široku lepezu mjera kroz koje su nudile različite vrste potpora, ovisno o preferencijama OPG-ova.

Vlasnici, tj. voditelji OPG-ova smatraju kako OPG doprinosi, ne samo zapošljavanju članova njihove obitelji i vlastitog gospodarstva, nego i rastu lokalne zajednice i općenito održivosti. Posebno se ističe svijest o doprinosu njihovih gospodarstava ljepoti krajobraza.

LITERATURA

1. Bilić, S. (2009.) Izazovi ulaska u EU za hrvatsku poljoprivredu: očekivani status seljaka, zadruga i poljoprivrednih poduzeća, *Sociologija i prostor*, 43(1), str. 43-59
2. Brščić, K., Franić, R., i Ružić, D. (2010.) Zašto agroturizam - mišljenje vlasnika, *Journal of Central European Agriculture*, 11(1), str. 31-32. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/55689> (Datum pristupa: 20.07.2021.)
3. Črnjar, M., Črnjar, K. (2009). *Menadžment održivog razvoja*. Rijeka: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Glosa
4. Damijanić, V. (2018.) Ruralni turizam s posebnim naglaskom na Istarsku županiju, Završni rad, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:828527> (Datum pristupa: 20.07.2021.)
5. Defilippis, J. (2009.) Razvoj obiteljskih gospodarstava Hrvatske i zadrugarstvo, *Sociologija i prostor*, 43(1) str.
6. Drljača, M. (2012). Koncept održivog razvoja i sustav upravljanja. *Kvaliteta i izvrsnost*, 1-2 str. 20-26
7. Drljača, M. (2015). Koncept kružne ekonomije. *Kvalitet & izvrsnost*, 4(9-10), Beograd: Fondacija za kulturu kvaliteta i izvrsnost, str.18-22
8. Estevo, G. (2010.) Development. In W. Sachs (Ed.), *The Development Dictionary: A guide to knowledge as power* (2nd ed.) (pp. 1-23). London, New York: Zed Books.
9. Franić, R. (2006.) Politika ruralnog razvitka – nova prilika za Hrvatsku, *Agronomski glasnik*, 68(3), str. 221-235. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/26547> (Datum pristupa: 20.07.2021.)
10. Franić, R. (1993.) Uloga poduzetnog gospodara u razvitku obiteljskog gospodarstva, *Agronomski glasnik*, 55(3), str. 221-230. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/147566> (Datum pristupa: 20.07.2021.)
11. Franić, R. (2005.) Subvencije u hrvatskoj poljoprivredi i prilagodba EU, *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci*, 23(1), str. 133-150. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/1757> (Datum pristupa: 20.07.2021.)
12. Franić, R. (2000.) Metodologija mjerenja državne intervencije u poljoprivredi Hrvatske, *Agriculturae Conspectus Scientificus*, 65(2), str. 79-88. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/12516> (Datum pristupa: 20.07.2021.)

13. Franić, R., i Grgić, Z. (2002.) Agroturizam na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu u Hrvatskoj–Pretpostavke i izgledi razvitka- Studij slučaja, *Agriculturae Conspectus Scientificus*, 67(3), str. 131-141. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/12388> (Datum pristupa: 20.07.2021.)
14. Franić, R., Kumrić, O., i Hadelan, L. (2009.) Utjecaj pridruživanja Europskoj uniji na strateške planove obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, *Agronomski glasnik*, 71(2), str. 161-176. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/39812> (Datum pristupa: 20.07.2021.)
15. Franić, R., Marinović, M., i Zrakić, M. (2011.) Utjecaj državnih potpora na vrijednost i samodostatnost poljoprivredne proizvodnje u Hrvatskoj, *Agronomski glasnik*, 73(4-5), str. 227-244. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/79941> (Datum pristupa: 20.07.2021.)
16. Franić, R., Žimbek, T., i Grgić, Z. (2003.) Agrarna politika u Republici Hrvatskoj na putu od poljoprivrednoga do održivoga ruralnog razvitka, *Društvena istraživanja*, 12(6-68), str. 1027-1049. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/19274> (Datum pristupa: 20.07.2021.)
17. Hadelan, L., i Franić, R. (2006.) Upravljanje poljoprivrednim gospodarstvom kao čimbenik konkurentnosti poljoprivrede, *Agronomski glasnik*, 68(4), str. 287-304. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/175999> (Datum pristupa: 20.07.2021.)
18. Hadelan, L., et al. (2012.) Značajke poslovnog odlučivanja na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima, *Agronomski glasnik*, 74(2-3), str. 91-107. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/95357> (Datum pristupa: 20.07.2021.)
19. (IUCN, 1980) <https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/wcs-004.pdf> (Datum pristupa: 20.07.2021.)
20. Jurič, B., Kopecki, D., Grego, I. (2012.) Emocionalni aspekti marketiranja OPG-a u Hrvatskoj, *Učenje za poduzetništvo*, 2(1)
21. Lele, S.M. (1991). Sustainable development: A Critical Review. *World Development*, 19(6), 607-621.
22. Levallois, C. (2010). Can de-growth be considered a policy option? A historical note on Nicholas Georgescu-Roegen and the Club of Rome. *Ecological Economics*, 69, 2271-2278.
23. Lockeretz, W., Shearer, G. and Kohl, D. (1981.) *Science* 211, 540-547.
24. Ljubaj, T., Franić, R., i Njavro, M. (2012.) Socioekonomske promjene u ruralnom području Istarske županije, *Agronomski glasnik*, 74(1), str. 31-50. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/85690> (Datum pristupa: 20.07.2021.)
25. Martinović, B., Martinčić, J., Krpeljević, A., Žugec, I. (1997.) Poljoprivredno gospodarstvo-obnova i preporod, *Agronomski glasnik*, 58(2)

26. Program državne potpore za iznimno osjetljive sektore u poljoprivredi za 2020. godinu (2020.)
https://poljoprivreda.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/poljoprivredna_politika/Poljoprivredna_politika//Programom%20drzavne%20potpore%20za%20iznimno%20osjetljive%20sektore%20u%20poljoprivredi%20za%202023.%20godinu.pdf (Datum pristupa: 20.07.2021.)
27. Program ruralnog razvoja RH za 2014.-2020.
https://ruralnirazvoj.hr/files/Programme_2014HR06RDNP001_11_1_hr.pdf (Datum pristupa: 20.07.2021.)
28. Remenyi, J. (2004.) What is Development?, In D. Kingsbury, J. Remenyi, J. McKay & J. Hunt, (Eds.), Key Issues in Development (pp. 22-44). Hampshire, New York: Palgrave Macmillan.
29. Robertson, G.P. and Swinton, S.M. (2005.) Reconciling Agricultural Productivity and Environmental Integrity: A Grand Challenge for Agriculture. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 3, 38-46.
30. Robertson, G.P. and Vitousek, P.M. (2009.) Nitrogen in Agriculture: Balancing the Cost of an Essential Resource. *Annual Review in Environmental Resources*, 34, 97-125.
31. Sachs, W. (2010.) Environment. In W. Sachs (Ed.), *The Development Dictionary: A guide to knowledge as power* (2nd ed.) (pp. 24-37). London, New York: Zed Books.
32. Sharpley, R. (2000.) Tourism and Sustainable Development: Exploring the Theoretical Divide. *Journal of Sustainable Tourism*, 8(1), 1-19.
33. Šundalić, A., Mesarić, J., Pavić, Ž. (2010.) Suvremeni seljak i informacijska tehnologija, *Ekonomski vjesnik/Econviews: Review of contemporary business entrepreneurship and economic issues*, 23(1)
34. Tangi, S. (2005.) *Introduction to Development Studies*. Scientific network Academia.edu.
35. Todaro, M.P. & Smith, S.C. (2003.) *Economic Development* (8th ed.). Harlow: Pearson Education limited
36. *Upisnik-poljoprivrednika_broj-PG-a-2020_31.12.2020*. (Datum pristupa: 20.07.2021.)
37. Willis, K. (2005.) *Theories and Practices of Development*. London, New York: Routledge
38. *Zakon o obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu*, Narodne novine 29/2018 (Datum pristupa: 20.07.2021.)

POPIS KRATICA

OPG - Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo

PDV – Porez na dodanu vrijednost

SOPG - Samoopskrbno poljoprivredno gospodarstvo

POPIS TABLICA

Tablica 1. Broj i udio obiteljskog gospodarstva u Republici Hrvatskoj, 2020.	22
Tablica 2. Popis važnijih OPG-ova u Istarskoj županiji	32

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Udio obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u EU	26
Grafikon 2. Prikaz lokacije OPG-a	36
Grafikon 3. Prikaz stupnja i profila obrazovanja voditelja OPG-a	36
Grafikon 4. Prikaz OPG-ova prema sustavu PDV-a.....	37
Grafikon 5. Prikaz korisnika prema mjeri Program ruralnog razvoja	38
Grafikon 6. Prikaz doprinosa OPG-a elementima održivog razvoja obiteljskoj ekonomiji ...	39
Grafikon 7. Prikaz procjene doprinosa OPG-a elementima održivog razvoja – ekonomija lokalne zajednice	39
Grafikon 8. Procjena doprinosa OPG-a elementima održivog razvoja osiguranju zapošljivosti članova obitelji	40
Grafikon 9. Prikaz procjene doprinosa OPG-a elementima održivog razvoja ponudi poslova u lokalnoj zajednici.....	41
Grafikon 10. Prikaz procjene doprinosa OPG-a elementima održivog razvoja održavanju zdravog prirodnog okoliša	41
Grafikon 11. Procjena doprinosa OPG-a elementima održivog razvoja ljepoti krajobraza ...	42

PRILOG

Anketni upitnik

Anketa za diplomski rad: Održiva poljoprivreda na obiteljskim gospodarstvima Istarske i Koprivničko-križevačke županije

Anketa se provodi za potrebe diplomskog rada.

Cilj ove ankete kao i diplomskog rada je prikazati kako i do koje mjere se provodi održiva poljoprivreda na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima Istarske i Koprivničko-križevačke županije.

Zahvaljujem na odvojenom vremenu te pomoći u kompletiranju diplomskog rada.

U koliko imate komentare i prijedloge možete me kontaktirati na:

laradabic82@gmail.com.

Hvala na suradnji!

Lara Dabić

* Označava obavezno pitanje

1. E-pošta *

2. Lokacija Vašeg OPG-a? *

Odaberite sve točne odgovore.

- Istarska županija
 Koprivničko-križevačka županija

3. Stupanj i profil obrazovanja voditelja OPG-a? *

Označite samo jedan oval.

- Osnovno obrazovanje
- Jednogodišnje i dvogodišnje srednjoškolsko strukovno obrazovanje
- Trogodišnje strukovno obrazovanje
- Gimnazijsko srednjoškolsko obrazovanje; četverogodišnje i petogodišnje strukovno srednjoškolsko obrazovanje
- Stručni studiji završetkom kojih se stječe manje od 180 ECTS bodova; strukovno specijalističko usavršavanje i osposobljavanje; programi za majstore uz najmanje dvije godine vrednovanog radnog iskustva
- Sveučilišni preddiplomski studiji; stručni preddiplomski studiji
- Sveučilišni diplomski studiji; specijalistički diplomski stručni studiji; poslijediplomski specijalistički studiji
- Poslijediplomski znanstveni magistarski studij
- Poslijediplomski sveučilišni (doktorski) studiji; obrana doktorske disertacije izvan studija

4. Koliko radno aktivnih članova ima Vaše gospodarstvo?

5. Koja je osnovna poljoprivredna aktivnost Vašeg OPG-a? *

6. Molimo nabrojite i ostale poljoprivredne aktivnosti na Vašem OPG-u. *

7. Bavite li se nekim dopunskim (nepoljoprivrednim) djelatnostima na OPG-u? Ako da – kojim? *

8. Jeste li u sustavu PDV-a? *

Označite samo jedan oval.

Da

Ne

9. Što je za Vas održivi razvoj? *

10. Što je za Vas održiva poljoprivreda? *

11. Prepoznajete li koristi od mjera koje nudi Program ruralnog razvoja? Ako da – koje koristi su za Vaše gospodarstvo najznačajnije? *

Odaberite sve točne odgovore.

- ekonomske mjere
- zaštita okoliša
- udruživanje proizvođača
- koristi za lokalnu zajednicu i ruralni razvoj
- Ostalo: _____

12. Što od ponuđenih mjera Programa ruralnog razvoja primjenjujete u svom poslovanju? *

13. Što su, po Vašem mišljenju, najveće poteškoće u ispunjavanju kriterija za ostvarivanje potpora kroz Program ruralnog razvoja? *

14. Koristite li neke druge oblike potpore poljoprivredi? Ako da – koje? *

15. Mislite li da poljoprivreda u Vašoj županiji ima dobre izgleda za uspjeh, kako samih OPG-ova, tako i kroz doprinos županijskom gospodarstvu (ekonomiji)? *

Kako procjenjujete doprinos Vašeg OPG-a elementima održivog razvoja niže navedenim elementima.

Molim Vas označite važnost.

(1- nevažno do 5 - izuzetno važno)

16. Kako procjenjujete doprinos Vašeg OPG-a elementima održivog razvoja obiteljskoj ekonomiji? *

Označite samo jedan oval.

Nevažno

1

2

3

4

5

Izuzetno važno

17. Kako procjenjujete doprinos Vašeg OPG-a elementima održivog razvoja: ekonomiji lokalne zajednice? *

Označite samo jedan oval.

Nevažno

1

2

3

4

5

Izuzetno važno

18. Kako procjenjujete doprinos Vašeg OPG-a elementima održivog razvoja osiguranju zapošljivosti članova obitelji? *

Označite samo jedan oval.

Nevažno

1

2

3

4

5

Izuzetno važno

19. Kako procjenjujete doprinos Vašeg OPG-a elementima održivog razvoja ponudi poslova u lokalnoj zajednici? *

Označite samo jedan oval.

Nevažno

1

2

3

4

5

Izuzetno važno

20. Kako procjenjujete doprinos Vašeg OPG-a elementima održivog razvoja održavanju zdravog prirodnog okoliša? *

Označite samo jedan oval.

Nevažno

1

2

3

4

5

Izuzetno važno

21. Kako procjenjujete doprinos Vašeg OPG-a elementima održivog razvoja ljepoti *
krajobraza?

Označite samo jedan oval.

Nevažno

1

2

3

4

5

Izuzetno važno

ŽIVOTOPIS

LARA DABIĆ

OSOBNI PROFIL

Studentica sam specijalističkog diplomskog stručnog studija "Ekonomika energije i okoliša" na Ekonomskom fakultetu - Zagreb. Komunikativna sam i visoko motivirana za rad, spremna na prilagodbu i suradnju. Spremna sam dodatno učiti.

CERTIFIKATI

- operativni sustav Windows
- Microsoft Office (Word, Excel, PowerPoint, Outlook) te internet i elektronička pošta
- Osnove rada u Wordpressu
- Poslovni engleski

KONTAKTI

- 0915803889
- laradabic82@gmail.com

OBRAZOVANJE

Ekonomski fakultet - Zagreb

EKONOMSKI FAKULTET - HRVATSKA AKADEMSKA ZAJEDNICA

- Financijska Akademija 12. - 13. Siječanj, 2023.
- Investicijska Akademija 05. - 06. Svibanj 2022.
- Poduzetnička Akademija 03. - 05. Ožujak, 2022.
- Financijska Akademija 13. - 15. Listopad, 2021.

Ekonomski fakultet - Zagreb

EKONOMSKI FAKULTET - ZAGREB I FINA

- Bankovna Akademija
- 5. - 9. Srpanj, 2021.
- Stvaranje i povećanje vještina i znanja iz područja bankarstva.

University of Helsinki, Finland & Reaktor, Finland i Sveučilište u Zagrebu

- ELEMENTS OF AI - ONLINE TEČAJ
- Upoznavanje s osnovama umjetne inteligencije
- Završeno: Svibanj, 2021.

Ekonomski fakultet - Zagreb

SPECIJALISTICA EKONOMIKE ENERGIJE I OKOLIŠA

- Rujan, 2018. - Trenutno
- Smjer: Ekonomika energije i okoliša

Ekonomski fakultet - Zagreb

STRUČNA PRVOSTUPNICA POSLOVNE EKONOMIJE

- Rujan, 2015. - Rujan, 2018.
- Smjer: Turističko poslovanje
- Tema završnog rada: Putnički promet Dunavom

Centar za odgoj, obrazovanje „Dubrava“, Zagreb

EKONOMSKI TEHNIČAR

- Rujan, 1997. - Lipanj, 2001.
- Tema završnog rada: Utjecaj novčarske politike na ciljeve u gospodarstvu

POZNAVANJE JEZIKA

Engleski jezik

- Razumijevanje, govor, pisanje - A2

Njemački jezik

- Razumijevanje, govor, pisanje - A1

RADNO ISKUSTVO

Praktikantica

HAKOM - HRVATSKA REGULATORNA AGENCIJA ZA MREŽNE DJELATNOSTI
KOLOVOZ 2023 - RUJAN 2023.

Stručnu praksu u sklopu projekta „Iskustvo zlata vrijedi“ odradila sam u Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti

Upoznavanje se s procesima unutar odjela:

- Pošta
- Elektroničke komunikacije
- Željeznica

Praktikantica

MANPOWERGROUP HRVATSKA I MANPOWER D.O.O.
LIPANJ 2022 - SRPANJ 2022.

Stručnu praksu u sklopu projekta „Iskustvo zlata vrijedi“ odradila sam pod mentorstvom Igora Devčića.

- Poslovi selekcije i regrutacije u odjelu Privremenog zapošljavanja

Praktikantica

TOKIĆ D.O.O. | RUJAN 2021. - LISTOPAD 2021.

U sklopu projekta „Iskustvo zlata vrijedi“ odradila sam stručnu praksu u Tokić d.o.o.

Upoznavanje se s procesima unutar odjela:

- Kaizen/Lean
- Recepcija
- Računovodstvo i financije
- Izvoz
- Ljudski resursi/Opći poslovi
- Korporativno upravljanje
- Digitalna transformacija i inovacije
- Usluge u prodaji - ACC
- Nabava-Upravljanje cijenama
- Marketing
- Digitalni kanali prodaje

Suradnik u kontakt centru

ADDIKO BANK D.D. | LIPANJ 2021. - RUJAN 2021.

- Podrška klijentima putem odlaznih poziva
- Administracija kontakta s klijentima
- Redovna provjera informacija o proizvodima i uslugama Banke

Praktikantica

INA D.D. | SVIBANJ 2019.

Stručnu praksu u sklopu kolegija „Projekt“ odradila sam u organizacijskoj jedinici Održivi razvoj i zaštita zdravlja, sigurnosti i okoliša pod mentorstvom Nataše Kos.

Glavna projektna administratorica i koordinatorica aktivnosti

UDRUGA UNUO | TRAVANJ 2018.- SRPANJ 2018.

Cjelokupna administracija i logistika, promocija izvještavanje, komunikacija s medijima, organizacija i praćenje promotivnih događanja (konferencije, okrugli stolovi).

Praktikantica

HOTEL "I" | OŽUJAK 2018. - TRAVANJ 2018.

Stručnu praksu odradila sam pod mentorstvom Jasenke Petek Direktorice hotela / Direktorice prodaje i marketinga.

Praktikantica

INA D.D. | PROSINAC 2016. - VELJAČA 2017.

Stručnu praksu u sklopu projekta „Iskustvo zlata vrijedi“ odradila sam u organizacijskoj jedinici Upravljanje automobilima pod mentorstvom Darka Mravinca.